

2-31 ΑΦΙΕΡΩΜΑ

● **Ο φιλελληνισμός στη Γαλλία.** Μπορντό, Παρίσι, Αθήνα: έκθεση Γάλλων ζωγράφων για την επαναστατημένη Ελλάδα.

Της **Μαρίας Λαμπράκη-Πλάκα**

● **Χρονολόγιο της Επανάστασης.** Τα σημαντικότερα συμβάντα στην Ελλάδα και τη Δύση από το 1821 έως το 1834.

Της **Λουκίας Δρούλια**

● **Φιλελληνική κινητοποίηση στη Δύση.** Εθελοντές, επιτροπές, Τύπος, λογοτέχνες και ζωγράφοι, στρατευμένοι υπέρ της ελληνικής υπόθεσης.

Της **Λουκίας Δρούλια**

● **«Βόλια θέλω και μαρουτί».** Γάλλοι συγγραφείς στο πλευρό των αγωνιζόμενων Ελλήνων.

Της **Claire Constans**

● **Ο γαλλικός Τύπος και το 1821.** Καθοριστική ήταν η συμβολή του στην ανάπτυξη του φιλελληνισμού στη Γαλλία.

Του **Ιωάννη Δημάκη**

● **Ο Ντελακρουά και η Ελλάδα.** Ο Γάλλος ζωγράφος που αναγνωρίστηκε ως ο αδιαμφισβήτητος υμνητής του Ελληνικού Αγώνα.

Της **Arlette Sérullaz**

● **Φιλέλληνες ζωγράφοι.** Η τραγωδία των Ελλήνων άγγιξε τις χορδές της ρομαντικής καλλιτεχνικής έμπνευσης.

Της **Φανής - Μαρίας Τσιγκάκου**

● **Ο φιλελληνισμός στην τέχνη.** Η επαναστατημένη Ελλάδα στα έργα Γάλλων ζωγράφων.

● **Φιλέλληνικά αντικείμενα.** Διακοσμημένα με ελληνικά θέματα μαρτυρούν την απήχηση του φιλελληνισμού στη Γαλλία.

Της **Αγγελικής Αμαντρί**

Εξόφυλλο: «Επεισόδιο από την Εξοδο του Μεσολογγίου». Ελαιογραφία του Φρανσουά - Εμίλ ντε Λανσάκ (1803-1890). Δημοτική Πινακοθήκη, Μεσολόγγι.

Υπεύθυνος «Επτά Ημερών»:
ΒΗΣ. ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Ο φιλελληνισμός στη Γαλλία

Μπορντό, Παρίσι, Αθήνα: Έκθεση Γάλλων ζωγράφων για την επαναστατημένη Ελλάδα

«Μεσολόγγι». Έχοντας μόλις δώσει τον ιερό όρκο, οι Μεσολογγίτες, άνδρες και γυναίκες, ορμούν στη μάχη με προτροπή του σεβάσμιου ιερέα. Ελαιογραφία του Λουί Μπενζαμέν Ντεβούζ (1770-1842). Το αγωνιστικό ήθος των Μεσολογγιτών κατά τις δύο πολιορκίες (Οκτώβριος - Δεκέμβριος 1821, Απρίλιος 1825 - Απρίλιος 1826) και η επική Εξοδός τους συγκλόνισαν την κοινή γνώμη. Μια μεγάλη σειρά λογοτεχνικών έργων για το Μεσολόγγι κυκλοφόρησαν τότε στη Γαλλία, ενώ σχετικοί πίνακες κατέκλυσαν τις αίθουσες εκθέσεων. (Μουσείο Μπενάκη).

Της **Μαρίας Λαμπράκη - Πλάκα**

Καθηγήτριας της Ιστορίας της Τέχνης,
Διευθύντριας Εθνικής Πινακοθήκης

ΤΟ 1996 υπήρξε έτος - σταθμός για την ελληνογαλλική φιλία και συνεργασία. Η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή γιόρτασε με τρόπο λαμπρό τα 150 χρόνια από την ίδρυσή της. Τον ίδιο

Επιμέλεια αφιερώματος:
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΡΑΪΟΥ

χρόνο η έκθεση «Η Ελληνική Επανάσταση, ο Ντελακρουά και οι Γάλλοι ζωγράφοι», καρπός επιστημονικής συνεργασίας ανάμεσα στις δύο χώρες, ανάμεσα στην Εθνική Πινακοθήκη και στην Ένωση Γαλλικών

Μουσείων, παρουσιαζόταν πρώτα στο Μουσείο Καλών Τεχνών του Μπορντό, για να μεταφερθεί αργότερα στο Μουσείο Ντελακρουά στο Παρίσι.

«Εις την Ελλάδα, εις την Ελλάδα...
Χαίρετε σεις όλοι, πρέπει να φύγω!
Μετά το αίμα των ηρώων ας ρευσση
τέλος το χυδαίον αίμα των δημίων
Ω φίλοι μου εις την Ελλάδα!
Εκδίκησις, ελευθερία δότε μοι το ξίφος
Ετοιμάσατε τον ίππον μου! Αγομεν!
Φαβιέρε, οδήγει μας, ως ηγεμών εις
τας μάχας»

Οι στίχοι του νεαρού ποιητή Βίκτωρα Ουγκό, όπως τους αποδίδει, παλαιά μετάφραση, καλούν τους Γάλλους να συμπαραταχθούν πλάι στο πλευρό των μαχομένων Ελλή-

νων. Είναι νομίζω η καλύτερη εισαγωγή σ' αυτή την έκθεση που μας θυμίζει τα ηρωικά κατορθώματα των ηρώων και μαρτύρων της εθνικής μας Ανεξαρτησίας, όπως τους είδαν οι Γάλλοι φιλέλληνες. Η απόσταση, η ρομαντική έξαψη, η διάθλαση, που παρεμβάλλει η ένδοξη αρχαιότητα, δίνουν μια άλλη διάσταση σε πρόσωπα και γεγονότα. Ο ρομαντισμός δεν συμεριζόταν τη λατρεία της κλασικής αρχαιότητας του Νεοκλασικισμού. Εκεί που οι νεοκλασικοί αναστήλωναν ναούς και τους λειτουργούσαν με ιερείς, μάντες και τελετουργικές θυσιές και πομπές, οι ρομαντικοί δεν βλέπουν παρά μόνο χορταριασμένα ερείπια.

Μέσα απ' αυτά τα ερείπια υψώνεται η τραγική εικόνα του πάθους της

«Επεισόδιο του Ελληνικού Αγώνα». Έργο του Ευγένιου Ντελακρουά (1798-1863), του ζωγράφου που αναγνωρίστηκε ως ο αδιαμφισβήτητος υμνητής του ελληνικού αγώνα. (Ελαιογραφία, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου).

Ελλάδας στον πίνακα του Ντελακρουά για το Μεσολόγγι. Τα ερείπια για τους ρομαντικούς θα γίνουν το θέατρο του ηρωϊκού αγώνα των Ελλήνων.

*Να τους, στα ερείπια, στα όπλα,
ήρθε η ώρα
το παρελθόν θα ξανάρθει
που κλαίω τώρα!
Να η Λευτεριά,
μ' αυτήν ξαναζεις στον αιώνα.
Αγνή σαν την Αθηνά θα μείνει για
πάντα στη χώρα
και θα' χει εστία της
τα λείψανα
του Παρθενώνα*

Ο ποιητής Καζμίρ Ντελαβίν εικονογραφεί με τους στίχους του το ρομαντικό αίσθημα που ανεβάζει τους ήρωες του '21 στον Ολυμπο της Αρχαιότητας. Όπως παρατηρεί ποιητικά ο Κωστής Παλαμάς, ο Ζευς του νέου Ομήρου, του Βίκτωρα Ουγκό «ονομάζεται Κανάρης, κρατών αντί σκήπτρου πυρσόν».

Εμπρακτη αλληλεγγύη

Ο Φιλελληνισμός, η συναισθηματική αλλά κυρίως εμπρακτη αλληλεγγύη που εκδηλώθηκε σε πολλές χώρες της Ευρώπης υπέρ των Ελλήνων που μάχονταν για την ανεξαρτησία

τους, βρίσκει στη Γαλλία την πληρέστερη, την ιδανική της έκφραση. Οι λόγοι είναι πολλοί: Οι ιδέες της Επανάστασης είχαν εκκολαφθεί, τραφεί και δυναμώσει από τις ίδιες πηγές του Διαφωτισμού που είχαν πυροδοτήσει και τη Γαλλική Επανάσταση.

Το παράδειγμά της ήταν η φλόγα που φώτιζε πολλές συνειδήσεις στη μαχόμενη Ελλάδα. Πλάι στον πολιτικό φιλελληνισμό, που αναπτύσσεται μέσα στους κόλπους της φιλελεύθερης αντιπολίτευσης στην επίσημη φιλοτουρκική πολιτική των Βουρβώνων, τα πάθη των Ελλήνων εμπνέουν τους διανοούμενους, τους ποιητές και τους καλλιτέχνες. Αυτή η αρμονική, η ομόθυμη συνέργεια όλων των μορφών φιλελληνισμού –πολιτικού, κοινωνικού, φιλολογικού, εικαστικού– δίνει στο γαλλικό κίνημα την ιδιομορφία του, τη μοναδικότητά του.

Άλλο χαρακτηριστικό του γαλλικού φιλελληνισμού είναι η πρώτη εμφάνισή του. Γεννιέται ως άμεση αντίδραση στα κορυφαία ηρωικά και τραγικά γεγονότα, με αφετηρία τις σφαγές της Χίου, τον σκληρό Απρίλιο του 1822, που θα εμπνεύσουν, στο νεαρό ρομαντικό ζωγράφο Ευγένιο Ντελακρουά, τον ομώνυμο μνημειώδη πίνακα του Λούβρου: Μια

σπαρακτική ελεγεία, αφιερωμένη στα πάθη ενός ωραίου λαού, που με τις θυσίες και το αίμα του ταυτίζεται επιτέλους στις συνειδήσεις των Ευρωπαίων με τους ένδοξους προγόνους του. Οι Σφαγές της Χίου, έργο αρχετυπικά ρομαντικό, που ζωγραφίζεται μέσα σε έξι μήνες πυρετικής δουλειάς για να εκτεθεί στο παρισινό Σαλόν του 1824 και να συνταράξει τις συνειδήσεις και όχι μόνο τα καλλιτεχνικά στάσιμα ύδατα. Γιατί η τέχνη είναι ακόμη ένα από τα κυρίαρχα μέσα επικοινωνίας.

Με την Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου, εικόνα του Αγίου Πάθους ενός έθνους –η σχέση με την ανάλογη εικονογραφική σύνθεση του Χριστού δεν είναι τυχαία– ο Ντελακρουά αποκρίνεται σε ένα άλλο συνταρακτικό επεισόδιο του Πολέμου της Ανεξαρτησίας, τον «σκληρό Απρίλη» του 1826 την Εξοδο του Μεσολογγίου. Έργο υψηλού αισθητικού μηνύματος, το αριστούργημα του Μουσείου Καλών Τεχνών του Μπορντό δεν παύει να αποτελεί παράλληλα και πράξη «πολιτικής προπαγάνδας» με άμεσα και δραστικά αποτελέσματα.

Με αφετηρία και γύρω από αυτό το κορυφαίο έργο του Ντελακρουά –μια και οι Σφαγές της Χίου, κρίθηκαν πο-

λύ εύθραστες για να μετακινηθούν από το Λούβρο– συγκεντρώθηκαν, όχι μόνο μερικοί ακόμη φιλελληνικοί πίνακες του μεγάλου ρομαντικού και ανάμεσά τους ο πίνακας «Επεισόδιο του Ελληνικού Αγώνα», το αριστούργημα της Εθνικής Πινακοθήκης –αλλά και τα πιο σημαίνοντα από τα 150 έργα με φιλελληνικά θέματα που εντοπίστηκαν στα μουσεία της Γαλλίας. Η ποιότητά τους είναι άνιση. Αλλά το **μήνυμα**, είναι συγκλονιστικό. Τα φιλελληνικά αντικείμενα μαρτυρούν την εκκρίση και την ευρεία υποδοχή των φιλελληνικών ιδεών και θεμάτων. Η Ελλάδα ήταν στη μόδα. Η έκθεσή μας δεν μπορούσε να το αγνοήσει.

Ο μνημειώδης κατάλογος της έκθεσης είναι καρπός συνεργασίας ανάμεσα σε Γάλλους και Έλληνες ερευνητές. Η φιλία των δύο λαών ξαναθίζει μέσα σ' αυτή τη συνεργασία. Ο κατάλογος θησαυρίζει τα ευρήματα και τα συμπεράσματα μακρόχρονης έρευνας και διεξοδικής βιβλιογραφίας. Ο κατάλογος των φιλελληνικών έργων που επιστέφει την έκδοση, μαζί με τα ειδικά άρθρα και τα αναλυτικά σχόλια των έργων, την καθιστούν πολύτιμο επιστημονικό εργαλείο και σταθμό για τη σχετική έρευνα.

Χρονολόγιο της Επανάστασης

Τα σημαντικότερα συμβάντα στην Ελλάδα και τη Δύση από το 1821 έως το 1834

Της **Λουκίας Δρούλια**

Ιστορικού δ.φ., Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών του Ε.Ι.Ε.

1821: Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, υπασπιστής του τσάρου Αλεξάνδρου Α', αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας, φθάνει στο Ιάσιο όπου ο ηγεμόνας της Μολδαβίας Μιχαήλ Σούτσος προσχωρεί στο κίνημά του και του παραδίνει την πόλη. Ο Υψηλάντης καλεί σε επανάσταση με προκηρύξεις και συστήνει τον Ιερό Λόχο. Ο πατριάρχης Γρηγόριος Ε' τον αφορίζει. Εξέγερση στην Πελοπόννησο και τα νησιά (Μάρτιος-Απρίλιος). Ο Αλ. Υψηλάντης φθάνει στο Βουκουρέστι. Απαγχονισμός του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε' και των μελών της Ι. Συνόδου. Αποκεφαλισμός του Μεγάλου Διερχόμενου Κωνσταντίνου Μουρούζη και του Δραγομάνου του Στόλου Νικολάου Μουρούζη στην Κωνσταντινούπολη. Θανάτωση του Αθανασίου Διάκου στη Φθιώτιδα. Μάχη του Βαλτετσίου (14-15 Μαΐου). Συνέλευση των Καλτετζών (7 Ιουνίου). Μάχη του Δραγατσάνιου (19 Ιουνίου). Ο Δημήτριος Υψηλάντης φθάνει στα Βέρβαινα. Εγκατάσταση τυπογραφείου στην Καλαμάτα που εκδίδει τις πρώτες επαναστατικές προκηρύξεις και την εφημερίδα Σάλπιγξ Ελληνική. Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος πηγαίνει στο Μεσολόγγι. Αλωση της Τριπολιτζάς (5 Οκτ.). Αποτυχία της επανάστασης στη Χαλκιδική. Αρχίζουν να καταφθάνουν στην Ελλάδα οι φιλέλληνες εθελοντές (περίπου 1.200 έλαβαν μέρος στον πόλεμο της ελληνικής ανεξαρτησίας).

Ο Αδ. Κοραΐς εκδίδει στο Παρίσι τα Πολιτικά του Αριστοτέλη στη σειρά της «Ελληνικής Βιβλιοθήκης». Προτάσσει τα περίφημα για τη δημοκρατική και κοινωνική προβλεπτικότητα που περιέχουν «Προλεγόμενα», αναφερόμενος ταυτόχρονα στον ελληνικό αγώνα και ενθαρρύνοντας τους αγωνιζόμενους για την ελευθερία τους ομογενείς του. Επανεκδίδει επίσης το Σάλπισμα Πολεμιστήριον (1801) με τη γαλλική μετάφραση του Guerrier de Dumast.

Συνέδριο του Laybach (12 Ιαν. - 12 Μαΐου). Πρωτοβουλίες του Μέτερνιχ να διασφαλιστεί η καταστολή της επανάστασης στη Νεάπολη της Ιταλίας. Η είδηση της ελληνικής εξέγερσης γίνεται δεκτή με δυσάρεσκεια. Ο τσάρος αποκηρύσσει το επαναστατικό κίνημα του Αλ. Υψηλάντη. Θάνατος του Ναπολέοντα (5 Μαΐου). Σχηματισμός υπερσυντηρητικής κυβέρνησης στη Γαλλία με πρωθυπουργό τον Villèle. Κρίση στις ρωσοτουρκικές σχέσεις. Ο Γερμανός καθηγητής W.T. Krug συνθέτει το φιλελληνικό του έργο Griechenlands Wiedergeburt (Η Αναγέννηση της Ελλάδος, Μάιος). Ιδρυση Φι-

«Ο λόρδος Μπάιρον, αφιερωμένο στους ρομαντικούς». Λιθογραφία του Μισέλ Μπαρατιέ (1784-1867). Πριν από την ενεργή συμμετοχή του στο φιλελληνικό κίνημα το 1823, ο Άγγλος ποιητής Μπάιρον (1788-1824), άσκησε με το έργο του αποφασιστική επίδραση στους καλλιτεχνικούς και λογοτεχνικούς κύκλους της Γαλλίας, υπέρ της ελληνικής υπόθεσης. Ο θάνατός του στο Μεσολόγγι, αύξησε το θαυμασμό της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης για τον ρομαντικό αυτόν φιλέλληνα (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Παρίσι).

λελληνικών κοιμιτάτων στην Ελβετία και τη Γερμανία. W. Müller, Lieder den Gricchen (Τραγούδια των Ελλήνων). Ιδρυση της Εταιρείας της Χριστιανικής Ηθικής (Société de la Morale chrétienne), στο Παρίσι. Εκδοση του περιοδικού Antologia στη Φλωρεντία από τον J.P. Vieusseux· περιέχει πολλά άρθρα σχετικά με τους Έλληνες. Εκδίδεται η Messénienne, sur la liberté de la Grèce (Μεσσηνιακή ωδή για την ελευθερία της Ελλάδας), που αποδίδεται στον Casimir Delavigne. Ο Άγγλος ποιητής P.B. Shelley στην Πίζα, αφιερώνει το ποίημά του Hellas στον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο (1 Νοεμ.).

1822: Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου. Οι επαναστατημένοι Έλληνες διακηρύσσουν την ανεξαρτησία του «ελληνικού έθνους» και ψηφίζουν το Προσωρινόν Πολίτευμα της Επιδαύρου, θεμελιωμένο σε δημοκρατικές

αρχές. Δολοφονία του Αλή πασά των Ιωαννίνων από τους Τούρκους. Επανάσταση στην Ανατολική Μακεδονία. Σφαγές της Χίου. Ο Κωνσταντίνος Κανάρης πυρπολεί την τουρκική ναυαρχίδα στη Χίο. Μάχη του Πέτα, με συμμετοχή φιλελλήνων εθελοντών. Ηττα του Δράμαλη στα Δερβενάκια από τα στρατεύματα του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου. Οι Έλληνες απευθύνονται «προς τους χριστιανούς μονάρχες της Ευρώπης που συνεδριάζουν στη Βερόνα». Οι απεσταλμένοι τους δεν γίνονται δεκτοί στο συνέδριο· το ελληνικό ζήτημα θάβεται από τη διεθνή διπλωματία.

Υπόμνημα του μητροπολίτη Ουγροβλαχίας Ιγνάτιου στον Ρώσο υπουργό Εξωτερικών Nesselrode, με τίτλο Grèce, Causes de sa révolution et de son état actuel. Ελλάς, αίτια της επαναστάσεως και της παρούσης καταστάσεώς της).

Επιστολή του προέδρου της Αιτής J.-P. Boyer, με την οποία αναγνωρίζει την ελληνική ανεξαρτησία. Ο Αμερικανός πρόεδρος, Μονροε, αναφέρεται στον ελληνικό ξεσηκωμό. Αυτοκτονία του Άγγλου υπουργού Εξωτερικών Castlereagh. Τον διαδέχεται ο George Canning. Λόρδος Erskine, A Letter to the earl of Liverpool, on the Subject of the Greeks (Επιστολή στον κόμη Λίβερπουλ σχετικά με τους Έλληνες). C. Delavigne, Nouvelles Messéniennes (Νέες Μεσσηνιακές Ωδές).

1823: Η ελληνική κυβέρνηση εδρεύει στο Ναύπλιο. Η Β' Εθνοσυνέλευση ψηφίζει την αναθεώρηση του Συντάγματος της Επιδαύρου και εισάγει προοδευτικά άρθρα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ελευθερία του τύπου κ.ά. Αφιξη του λόρδου Μπάιρον στην Κεφαλλονιά. Μετάβαση στο Λονδίνο των Ελλήνων απεσταλμένων Ι. Ορλάνδου και Α. Λουριώτη, προκειμένου να διαπραγματευτούν δημόσιο δανεισμό. Ο Edward Blaquiere παρουσιάζει στην ελληνική Εθνοσυνέλευση τις «παρατηρήσεις» του J. Bentham σχετικά με το κείμενο του ελληνικού συντάγματος.

Ο Διονύσιος Σολωμός συνθέτει τον Ύμνον εις την Ελευθερίαν (εκδίδεται το 1825).

Η βρετανική κυβέρνηση αναγνωρίζει τους Έλληνες ως εμπολέμους με τους Τούρκους. Διακήρυξη του «δόγματος Μονροε» και φιλελληνικό μήνυμα του προέδρου Μονροε. Θάνατος του πάπα Πίου Ζ'. Ιδρύεται η Φιλελληνική Εταιρεία του Λονδίνου (London Greek Committee). E. Blaquiere, Report on the Present State of the Greek Confederation. (Εκθεση για την παρούσα κατάσταση της Ελληνικής Ομοσπονδίας). Ιδρύονται στο Παρίσι η Ελληνική Επιτροπή (Comité grec) στα πλαίσια της Εταιρείας της Χριστιανικής ηθικής (Société de la Morale Chrétienne), η 1η φιλελληνική επιτροπή της Μασσαλίας και οι φιλελληνικές επιτροπές των Ηνωμένων Πολιτειών.

1824: Ο Λόρδος Μπάιρον φθάνει στο Μεσολόγγι. Α' εμφύλιος πόλεμος (ο Κολοκοτρώνης και οι στρατιωτικοί αρχηγοί της Πελοποννήσου εναντίον των προσκειμένων στρατευμάτων στον Αλ. Μαυροκορδάτο με τον οποίο έχουν συμμαχήσει οι πολιτικοί αρχηγοί της Πελοποννήσου και των νησιών). Κατάληψη της Κρήτης από τον αιγυπτιακό στόλο. Θάνατος του λόρδου Μπάιρον στο Μεσολόγγι. Τον επικηδεύει ο Σπυρίδων Τρικούπης. Φθάνει στη Ζάκυνθο το πρώτο δάνειο. Καταστροφή της Κάσου. Τέλος του Α' εμφύλιου πολέμου. Καταστροφή των Ψαρών. Ναυμαχία του Γέροντα. Β' εμφύλιος πόλεμος (αντιπρόσωποι των πολιτικών και στρατιωτικών της Πελοποννήσου

«Μαυροκορδάτος, αρχηγός της ελληνικής κυβέρνησης». Λιθογραφία του Οράς Βερνέ (1798-1863), αφιερωμένη στον Φαναριώτη πρίγκιπα Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο (1791-1865), πρόεδρο του Εκτελεστικού του νεοσύστατου κράτους, μετά τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας της Ελλάδας, το 1822 (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Παρίσι).

εναντίον των Υδραίων και Σπετσιωτών, που υποστηρίζονται από τους στρατιωτικούς της Ρούμελης).

Ο Δ. Σολωμός συνθέτει τον Λυρικό ποίημα εις τον θάνατο του Λορδ. Μπάιρον. Α. Κάλβος, Η πατριωτική λύρα της Ελλάδας (Παρίσι μετάφραση στα γαλλικά από τον Stanislas Julien). Εκδίδονται οι εφημερίδες Ελληνικά Χρονικά στο Μεσολόγγι από τον J.-J. Meyer (-1826). Ο Φίλος του Νόμου στην Υδρα (-1827) από τον Ιωσήφ Κιάππε, η Εφημερίς των Αθηνών από τον Γ. Ψύλλα (-1826) και ο Telegrafo Greco στο Μεσολόγγι με τις φροντίδες του Μπάιρον και του Ιταλού φιλέλληνα κόμη Ρ. Gamba. Εγκαινιάζεται στο ανάκτορο της Κυβερνήσεως η Ιόνιος Ακαδημία που ιδρύθηκε στην Κέρκυρα, χάρη στις προσπάθειες του φιλέλληνα ελληνιστή Frederick North, λόρδου Guilford.

Συζήτηση στο αμερικανικό Κογκρέσο για το ελληνικό ζήτημα. Λόγος του Daniel Webster (19 Ιαν.). Πρωτόκολλο της Πετρούπολης σχετικά με το ελληνικό ζήτημα. Ο Μοχάμεντ Αλι της Αιγύπτου αναλαμβάνει την καταστολή της ελληνικής εξέγερσης. Ο Chateaubriand περνά στην αντιπολίτευση· τον ακολουθούν οι εφημερίδες Journal des Débats και Quotidienne. Ο Κάρολος Ι΄ διαδέχεται τον Λουδοβίκο ΙΗ΄ ως βα-

σιλιάς της Γαλλίας. Ο Delacroix ζωγραφίζει τον πίνακα Massacres de Scio (Σφαγές της Χίου). F. Rouqueville, Histoire de la Régénération de la Grèce (Ιστορία της αναγεννηθείσης Ελλάδος). Claude Faurel, Chants populaires de la Grèce moderne (Δημώδη άσματα της νεωτέρας Ελλάδος), 2 τ.

1825: Φυλάκιση του στρατηγού Κολοκοτρώνη. Ο Ιμπραήμ πασάς με τουρκοαιγυπτιακά στρατεύματα αποβιβάζονται και εισβάλλουν στην Πελοπόννησο. Καταστροφή της Σφακτηρίας· θάνατος του Ιταλού φιλέλληνα κόμη Σανταρόζα. Αποφυλάκιση του Κολοκοτρώνη. Θάνατος του Παπαφλέσσα στη μάχη στο Μανιάκι. Το δεύτερο δάνειο φθάνει στο Ναύπλιο. Θάνατος του Οδυσσέα Ανδρούτσου. Οι Έλληνες ζητούν την αγγλική «προστασία» την οποία αρνείται η βρετανική κυβέρνηση.

Εκδίδεται η Γενική Εφημερίς της Ελλάδος. Ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν του Δ. Σολωμού μεταφράζεται στα γαλλικά και τα αγγλικά.

Ο J. Quincy Adams, πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, ιδρύεται στο Παρίσι η «Φιλανθρωπική Εταιρεία υπέρ των Ελλήνων», γνωστή ως Comité philhellénique de Paris. Ιδρύονται η δεύτερη Φιλελληνική επιτροπή της Μασσαλίας και η δεύτερη Φιλελληνική επιτροπή της Γενεύ-

«Ο συνταγματάρχης Φαβιέρος». Λιθογραφία του Πιερ Λετιέρ (1798-1884). Τα κατορθώματα του Σαρλ-Νικολά Φαβιέ ή Φαβιέρου (1782-1855) στο πλευρό των εξεγερμένων Ελλήνων (1823) έδωσαν τροφή στα χρονικά του φιλελεύθερου γαλλικού Τύπου, ενώ η συμμετοχή του στην πολιορκία (Αύγουστος 1826) και την πτώση της Ακρόπολης της Αθήνας (Ιούνιος 1827) συνέβαλε στην αύξηση της δημοτικότητας του (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Παρίσι).

ης. F.R. Chateaubriand. Note sur la Grèce. (Υπόμνημα περί της Ελλάδος). Vilemain, Lascaris ou les Grecs du XVe s. (Λάσκαρις ή οι Έλληνες του 15' αι.).

1826: Γ' Εθνοσυνέλευση (Νέα Επίδαυρος): λόγω της απελπιστικής κατάστασης στην οποία έχουν περιέλθει οι επαναστατήσαντες Έλληνες, αποφασίζεται να αλλάξει το σύστημα και η διακυβέρνηση ανατίθεται σε μια ολιγομελή και ευέλικτη επιτροπή. «Εξοδος» του Μεσολογγίου και επακόλουθη πτώση του στα χέρια των Τούρκων. Συνάντηση του Κιουταχλή πασά με τον στρατηγό Καραϊσκάκη επί της ναυαρχίδας του de Rigny, στον Πειραιά. Αφιξη στην Ελλάδα του πρώτου ατμοκίνητου ελληνικού πολεμικού πλοίου «Καρτερία» με κυβερνήτη τον Αγγλο πλοίαρχο F.A. Hastings. Θάνατος του σταρτηγού Γκούρα στην Ακρόπολη. Μάχη της Αράχωβας. Ο Γάλλος φιλέλληνας Ch.N. Fabvier (Φαβιέρος) στην Ακρόπολη (πολιορκία των Αθηνών, 26 Αυγούστου - 5 Ιουνίου). Διαμάχες σχετικά με τις φρεγάτες που είχαν παραγγείλει οι Έλληνες στις Ην. Πολιτείας της Αμερικής.

Αγγλορωσικό πρωτόκολλο της Πετρούπολης σχετικά με την Ελλάδα. Ρωσικό τελεσίγραφο προς την Τουρκία σχετικά με τη Σερβία και τις παραδουνάβιες ηγεμονίες. Με διά-

ταγμα του σουλτάνου Μαχμούτ Β' διαλύεται το σώμα των γενιτσάρων. Σφαγές γενιτσάρων. Ρωσοτουρκική συνθήκη του Ackermann. Η Εταιρία Χριστιανικής Ηθικής στο Παρίσι ιδρύει Επιτροπή εκδόσεων υπέρ των Ελλήνων. Documents relatifs a l'état présent de la Grèce (Paris, 1826-1829). Ο Delacroix στέλνει τέσσερις πίνακες με φιλελληνικό θέμα στην αίθουσα τέχνης Lebrun. Ιδρύεται Φιλελληνική επιτροπή στη Στοκχόλμη.

1827: Ο κόμης Ιωάννης Καποδίστριας εκλέγεται κυβερνήτης της Ελλάδας. Η Γ' Εθνοσυνέλευση, η οποία συνεχίζει τις εργασίες της στην Τροιζήνα, ψηφίζει το «Πολιτικόν Σύστημα της Ελλάδος». Ο Αγγλος στρατηγός R. Church ορίζεται επικεφαλής του ελληνικού στρατού και ο λόρδος Cochrane επικεφαλής του ελληνικού στόλου. Μάχη του Φαλήρου. Θάνατος του στρατηγού Καραϊσκάκη. Παράδοση της Ακρόπολης στους Τούρκους. Ιδρύεται το πρώτο ελληνικό προξενείο, στη Μάλτα. Ναυμαχία του Ναυαρίνου (20 Οκτ.). Εκστρατεία του Φαβιέρου στη Χίο (Οκτ.-Δεκ.).

Εκδίδεται η Ανεξάρτητος Εφημερίς στην Υδρα και την Αίγινα (1828). Ο Ι. Ρίζος Βερούλιος εκδίδει στα γαλλικά, στη Γενεύη, το έργο του Cours

Συνέχεια στην 6η σελίδα

«Ο θάνατος του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε». Ελαιογραφία του Ουγκ Φουρά (1803-1873). Το έργο είναι εμπνευσμένο από την «Histoire de la régénération de la Grèce» (Ιστορία της αναγέννησης της Ελλάδας), όπου ο Φρανσουά Πουκεβίλ περιγράφει ως εξής τη σκηνή του απαγχονισμού: «ο Πατριάρχης συνελήφθη, ενώ φορούσε τα αρχιερατικά του άμφια. Τον έσυραν, του φόρεσαν τη μοιραία θηλειά στο λαιμό και τον κρέμασαν στην πόρτα του Πατριαρχείου, κάτω από τις επευφημίες ενός εξαγριωμένου όχλου που βλασφημούσε τον Χριστό» (Δημαρχείο του Auray).

Συνέχεια από την 5η σελίδα
de littérature grecque moderne. Στο πλαίσιο του φιλελληνικού ρεύματος το έργο μεταφράζεται στα γερμανικά (Mainz) και στα ολλανδικά (Χάγη – Αμστερνταμ, 1829).

Συνθήκη του Λονδίνου μεταξύ Ρωσίας, Γαλλίας και Αγγλίας σχετικά με το μέλλον της Ελλάδας. Θάνατος του G. Canning. Ο Σουλτάνος αρνείται να δεχτεί τους όρους της συνθήκης του Λονδίνου. Διακόπτονται οι διπλωματικές σχέσεις με την Πύλη. Οι πληρεξούσιοι των Δυνάμεων φεύγουν από την Κωνσταντινούπολη. Εξι φορτία με προμήθειες αποστέλλονται από τις φιλελληνικές επιτροπές των Ην. Πολιτειών.

1828: Ο Ιωάννης Καποδίστριας φθάνει στο Ναύπλιο (6 Ιαν.). Για να α-

ντιμετωπίσει την αναρχία που επικρατεί, οργανώνει ένα συγκεντρωτικό σύστημα διακυβέρνησης και δημιουργεί ένα νέο κυβερνητικό όργανο, το Πανελλήνιον, χωρίς να συγκαλέσει την Εθνοσυνέλευση. Διαπραγματεύσεις με τους πληρεξούσιους των Δυνάμεων σχετικά με τα σύνορα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης πεθαίνει στο Μόχατς. Οι πρεσβευτές των Δυνάμεων στην Κωνσταντινούπολη (Stangford Canning, Guilleminot και Ribeaupierre) συνεδριάζουν στον Πόρο.

Ι. Ρίζος Νερουλός, Histoire moderne de la Grèce, (Νεώτερη ιστορία της Ελλάδος), Γενεύη, (γερμανική μτφρ., Λειψία 1830).

Στο Πρωτόκολλο του Λονδίνου

(4/16 Νοεμβρίου) ορίζεται η αποστολή γαλλικών στρατευμάτων στην Πελοπόννησο. Οι Δυνάμεις θέτουν υπό την προστασία τους τον Μοριά και τις Κυκλάδες. Το γαλλικό εκστρατευτικό σώμα, υπό την αρχηγία του στρατηγού Μαϊζών, φθάνει στην Πελοπόννησο για να εκδιώξει τα στρατεύματα του Ιμπραήμ πασά. Ξεσπάει ο ρωσοτουρκικός πόλεμος. Δύο φορτία με προμήθειες αποστέλλονται από τις φιλελληνικές επιτροπές των Ην. Πολιτειών στην Πελοπόννησο G. Th. Reinagle, Illustrations of the Battle of Navarin (Εικόνες από τη ναυμαχία του Ναυαρίνου), Λονδίνο.

1829: Δ' Εθνοσυνέλευση στο Αργος, η οποία ουσιαστικά επικυρώνει τα νομοσχέδια που προτείνει ο κυβερνήτης. Δυσαρέσκεια και αντι-

πολίτευση προς το καθεστώς Καποδίστρια. Τελευταία μάχη της Επανάστασης στην Πέτρα Βοιωτίας.

Πρωτόκολλο του Λονδίνου (10/22 Μαρτίου), βελτιώσεις στο πρωτόκολλο του Νοεμβρίου 1828. Ρωσοτουρκική συνθήκη Ανδριανούπολης: οι Τούρκοι αποδέχονται τους όρους της Ιουλιανής συνθήκης (1827) και του πρωτοκόλλου του Μαρτίου 1829. Γαλλική επιστημονική αποστολή στον Μοριά. V. Hugo, Les Orientales. Ιδρύεται στο Παρίσι η Société hellénique (Ελληνική επιτροπή) για τη διάδοση των «φώτων» στην Ελλάδα.

1830: Επαναστατικές εκδηλώσεις σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Ο ναύαρχος Μιαούλης αντιτίθεται στη διακυβέρνηση Καποδίστρια και πυρπολεί τον ελληνικό στόλο στο λιμάνι του Πόρου.

Οι Φαναριώτες λόγιοι στην Αθήνα. Αρχίζει η αποκαλούμενη περίοδος του ελληνικού ρομαντισμού (1880) και της Αθηναϊκής σχολής.

Πρωτόκολλο του Λονδίνου (3 Φεβρ.) που αναγνωρίζει την ανεξαρτησία της Ελλάδας και καθορίζει τα σύνορά της. Οι Δυνάμεις επιλέγουν τον Λεοπόλδο του Σαξ-Κομπουργκ ως ηγεμόνα – κυριάρχη της Ελλάδος. Ο Λεοπόλδος αρνείται το θρόνο. Φιλελεύθερη επανάσταση τον Ιούλιο στη Γαλλία. Στο θρόνο ανεβαίνει ο Λουδοβίκος – Φίλιππος Α'. P.J. Falmeayer, Geshichte der Halbinsel Morea. (Ιστορία της χερσονήσου του Μοριά). Edgar Quinet, De la Grèce moderne et de ses rapports avec l'antiquité (Για τη σύγχρονη Ελλάδα και τις σχέσεις της με την αρχαιότητα).

1831: Δολοφονία του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια (9 Οκτ.). Επακολουθεί περίοδος αναρχίας.

Παναγιώτης Σούτσος, Ο Οδοιπόρος (ποίημα). Εκδίδεται στην Υδρα η εφημερίδα της αντιπολίτευσης Απλόλων.

Η βελγική Βουλή ανακηρύσσει τον Λεοπόλδο του Σαξ-Κομπουργκ βασιλιά των Βέλγων (1865). Th. Kind, Beitrage zur besseren Kenntniss des neuen Grieechenlands (Συμβολή στην καλύτερη γνώση της νέας Ελλάδας), Neustadt. Αρχίζει να εκδίδεται το συλλογικό έργο Expedition scientifique de Morée, τόμ. I, Παρίσι (τόμ. II, 1833, III 1838) με τις μελέτες της Γαλλικής επιστημονικής αποστολής στο Μοριά.

1832: Η Εθνοσυνέλευση ψηφίζει το λεγόμενο «Ηγεμονικό Σύνταγμα». Συνεχίζονται οι συζητήσεις όσον αφορά στη ρύθμιση των συνόρων. Δημιουργούνται τρία πολιτικά κόμματα.

Ο Οθων της Βαυαρίας επιλέγεται ως βασιλιάς της Ελλάδας, σε εφαρμογή της συνθήκης που υπογράφουν η Αγγλία, η Γαλλία, η Ρωσία και ο Λουδοβίκος Α', βασιλιάς της Βαυαρίας. Ο Μωχάμετ Αλι της Αιγύπτου ζητά τη Συρία ως ανταμοιβή για τη βοήθεια που προσέφερε στον πόλεμο κατά των Ελλήνων. Τουρκοαιγυπτιακός πόλεμος. Συνθήκη της Κωνσταντινούπολης. Πρωτόκολλο του Λονδίνου (18/30 Αυγούστου): προσάρτηση της περιοχής της Λαμίας στο ελληνικό κράτος.

1833: Συγκρούσεις μεταξύ ατά-

«Η τελευταία Μετάληψη των Μεσολογγιτών». Ελαιογραφία του Λουί Ζοζέφ Τουσέν Ροσινιόν (1781-1850). Ανάμεσα στις ηρωικές μορφές των πολιορκημένων, ο Μητροπολίτης Ρωγών Ιωσήφ. Κατά την Εξοδο ήταν ανάμεσα στους υπερασπιστές του Ανεμόμυλου και ανατίναξε τον μύλο, όπου ήταν οχυρωμένοι μαζί με τους λιγιστούς συμπολεμιστές του. Τραυματισμένο θανάσιμα τον βρήκαν οι Τούρκοι και τον απαγχόνισαν στις 13 Απριλίου 1826 (Νέα Υόρκη, ιδιωτική συλλογή).

κτων ελληνικών στρατευμάτων και γαλλικών στρατιωτών στο Αργος. Ο Οθων της Βαυαρίας φθάνει στο Ναύπλιο. Ορίζεται συμβούλιο αντιβασιλέων έως την ενηλικίωση του βασιλιά. Η διοίκηση συγκεντρώνεται στα χέρια των Βαυαρών. Η Εθνοσυνέλευση που επρόκειτο να ασχοληθεί με το Σύνταγμα δεν θα συκληθεί ποτέ. Θάνατος του Αδαμαντίου Κοραή στο Παρίσι. Η Ελληνική Εκκλησία ανακηρύσσεται αυτοκέφαλη, χωρίς τη συγκατάθεση του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Αλέξανδρος Σούτσος, Πανόραμα της Ελλάδος.

Αναγνωρίζεται η ανεξαρτησία της Αιγύπτου. Ρωσοτουρκική συνθήκη του Hunkiar-Iskelesi. Στο Βερολίνο, η Πρωσία και η Αυστρία συμφωνούν να προστατεύσουν την ακεραιότητα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και να εδραιώσουν την Ιερή Συμμαχία, υποσχόμενες αλληλοβοήθεια σε περίπτωση επίθεσης.

1834: Οι Τούρκοι φεύγουν από την Ακρόπολη. Η Αθήνα γίνεται πρωτεύουσα της Ελλάδας.

Σημείωση: Ο χρονολογικός πίνακας περιέχει: 1) Τις δραστηριότητες των Ελλήνων και τα γεγονότα που αφορούν ειδικότερα στην Ελλάδα. 2) Τις πνευματικές εκδηλώσεις των Ελλήνων. 3) Τα παράλληλα διεθνή γεγονότα που σφράγισαν ή επηρέασαν κατά κάποιο τρόπο τη δημιουργία του νέου ελληνικού κράτους.

«Στρατιώτες της γαλλικής αποστολής στο Μοριά». Ελαιογραφία του Νοέλ Νπιεντονέ Φινάρ (1797-1852). Το 1828, οι μεγάλες δυνάμεις –Γαλλία, Αγγλία, Ρωσία– αποφάσισαν την εκκένωση της Πελοποννήσου, την οποία κατείχαν τα αιγυπτιακά στρατεύματα του Ιμπραήμ Πασά. Το εγχείρημα ανέλαβε το γαλλικό εκστρατευτικό σώμα (14.000 άνδρες), υπό την αρχηγία του στρατηγού Μεζόν (Μουσείο Μπενάκη).

Φιλελληνική κινητοποίηση στη Δύση

Εθελοντές, επιτροπές, Τύπος, λογοτέχνες και ζωγράφοι, στρατευμένοι υπέρ της ελληνικής υπόθεσης.

Της **Λουκίας Δρούλια**

Ιστορικού δ.φ., Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών του Ε.Ι.Ε.

ΕΧΕΙ συχνά γίνει λόγος για το πέρασμα από την αρχαιολογία στον φιλελληνισμό, για τη μετατόπιση του ενδιαφέροντος από τους αρχαίους Έλληνες στους νέους, ιδιαίτερα στα χρόνια που το «πάθος των ταξιδιών» φέρνει τους Δυτικοευρωπαίους ολοένα και πιο συχνά σε επαφή με την «κλασική γη» και τους σύγχρονους κατοίκους της. Χρόνια που συμπίπτουν, άλλωστε, με τις μεγάλες κοινωνικο-οικονομικές και πολιτικές μεταλλαγές, όσες συντελούνται στον δυτικοευρωπαϊκό χώρο στα ταραγμένα τέλη του 18ου και τις αρχές του 19ου αιώνα και δημιουργούν, παράλληλα, τις προϋποθέσεις να αντιμετωπιστεί το ελληνικό πρόβλημα κάτω από μια καινούργια οπτική. Οπτική στην οποία οι νεοέλληνες με τις δικές τους συνειδητοποιήσεις και πράξεις προσφέρουν γόνιμο έδαφος, ώστε η ιδέα για την «αναγέννηση» της Ελλάδας να ωριμάσει και ν' αποκρυσταλλωθεί πια και στο διεθνές επίπεδο. Δεν πρόκειται, λοιπόν, για ένα απλό πέρασμα. Εχουμε να κάνουμε εδώ μ' ένα αμφίδρομο ρεύμα που ξανασυνδέει τη Δύση με τον Ελληνισμό, τους Ευρωπαίους με τους πνευματικούς προγόνους τους, τους Έλληνες με την ευρύτερη ευρωπαϊκή οικογένεια.

Είναι φανερό, λοιπόν, ότι ούτε οι εξάρσεις του ρομαντισμού, που αντλούν τις εμπνεύσεις τους από την ελληνική υπόθεση, ούτε οι αντιθέσεις με τους αλλοθρήσκους κατακτητές, ούτε οι αντιδράσεις στις αποφάσεις της Ιερής Συμμαχίας, ούτε και τα στυγνά πολιτικά ή τα ιδιωτικά συμφέροντα, αν και αποτελούν παράγοντες που υποκινούν τη συμπάρασταση στον αγωνιζόμενο ελληνικό λαό, δεν αποδίδουν το νόημα που εμπεριέχει η φιλελληνική ιδέα.

Κοντά σ' αυτά, αλλά κυρίως πάνω από αυτά υπερέρχει η ευρωπαϊκή συνείδηση, η θρεμμένη με τα νάματα της κλασικής παιδείας απ' όπου αντλούνται τα πρότυπα για την ελευθερία της σκέψης και για την αξιοπρέπεια του ατόμου. Η συνείδηση αυτή, άλλωστε, είναι που σφραγίζει τον ιδιότυπο αυτό νεολογισμό, τον φορτισμένο με ηθική δύναμη, τον «φιλελληνισμό» και το κίνημα που πήρε το όνομά του με τις διεθνείς διαστάσεις που απέκτησε.

Προσκυνητήριο

Την πραγματικότητα αυτή διαίσθανθηκε ακόμη και ο επιφορτισμένος με την κατάληψη της Ακρόπολης Τούρκος αρχιστράτηγος Κιουταχής. Σε αναφορά του προς τον Μεγάλο Βεζύρη στην Κωνσταντινούπολη, το

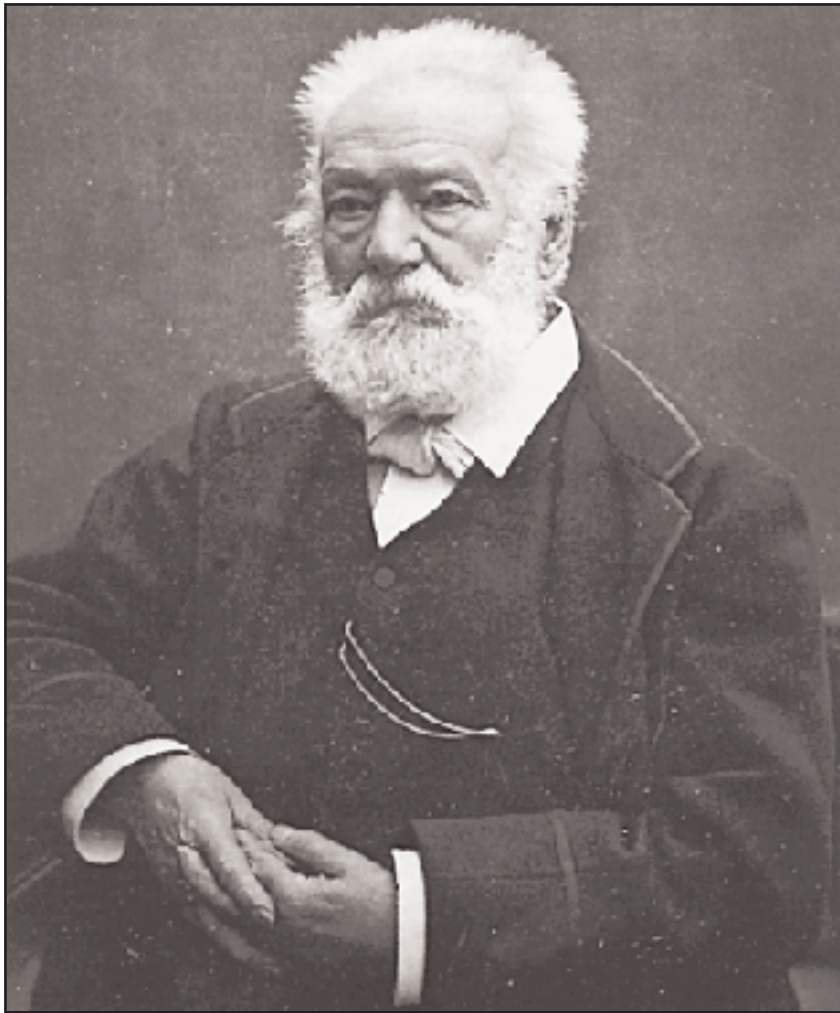
Ερανος υπέρ των Ελλήνων. Γαλλία, 1826 (Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, Παρίσι).

Δίπλωμα του Γαλλικού Φιλελληνικού Κομιτάτου στην κ. Vatry (Εθνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα).

1826, θα τονίσει το πάθος των αγωνιζομένων ξένων εθελοντών να διαφυλάξουν το λαμπρό σύμβολο της κλασικής αρχαιότητας: «Το φρούριον των Αθηνών», γράφει, «είναι παλαιόθεν ωκοδομημένον εις πέτραν υψηλήν και δύσβατον και ούτε υπόνομον υποδέχεται, ούτε εις έφοδον έρχεται... Και προ πάντων τούτο το φρούριον, επειδή είναι ο τόπος παλαιότατος και παλαιόθεν εβγήκαν εξ αυτού τον τόπον πολλοί περιβόητοι φιλόσοφοι και (επειδή) τα όποια έχει τεχνικά της αρχαιότητας έργα προξενούν θαυμασμόν εις τους πεπαιδευμένους Ευρωπαίους, διά τούτο όλοι οι Ευρωπαίοι και τα λοιπά έθνη των απίστων θεωρούσι το φρούριον τούτο ως ιδίαν αυτών οικίαν, και επειδή το νομίζουν ως προκυνητήριον τόσο οι Ευρωπαίοι καθώς και τα λοιπά έθνη των απίστων των ονομαζομένων Χριστιανών, το υπερασπίζουσι και προσπαθούσι να μη εκβή εκ των χειρών των απίστων αποστατών (=των Ελλήνων) και εσμφώνησαν και υπεσχέθησαν γενικώς την βοήθειά των και διά της ξηράς και διά της θαλάσσης»⁽¹⁾.

Ο Μεγάλος Ξεσηκωμός των Ελλήνων προκάλεσε από την πρώτη στιγμή έντονη κινητοποίηση στο διεθνές πεδίο. Εθελοντές, κυρίως φιλελεύθερα και ανήσυχα στοιχεία, πρώην στρατιωτικοί αλλά και ρομαντικοί ιδεολόγοι, αρχαιολάτρες και ενθου-

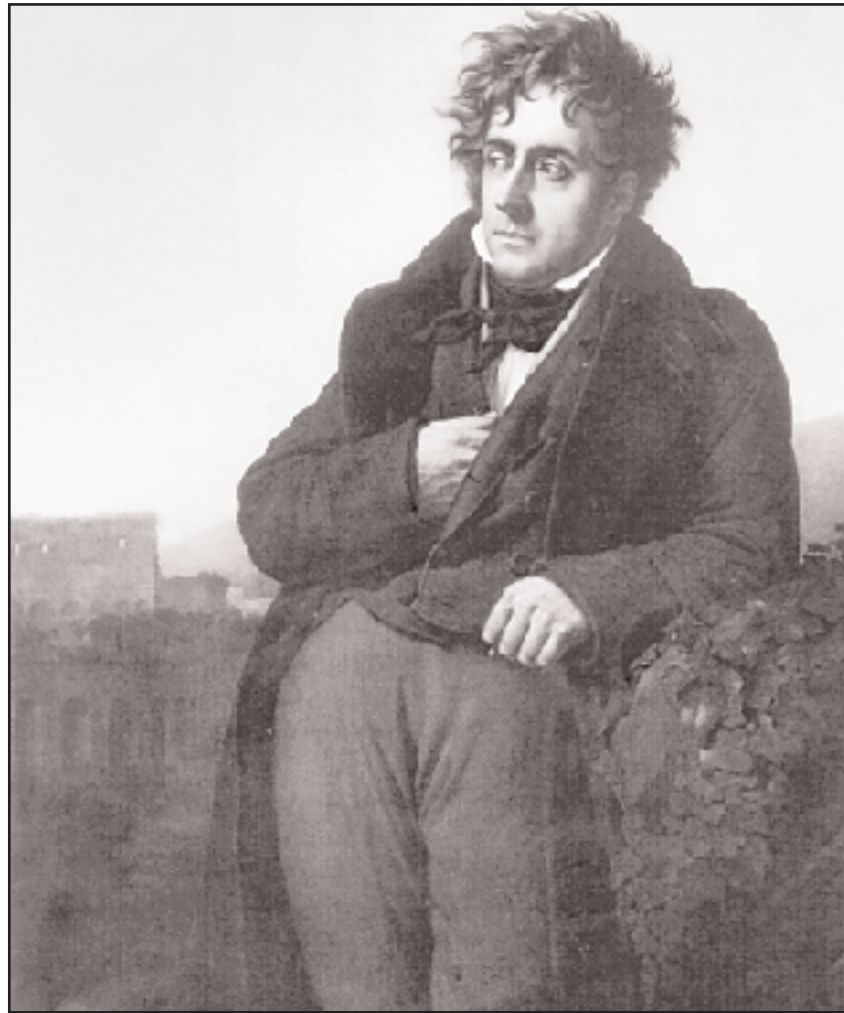
Η πληθωρική φυσιογνωμία των γαλλικών γραμμάτων, Βίκτωρ Ουγκώ (1802-1885), ήταν ανάμεσα στους ένθερμους υποστηρικτές της ελληνικής υπόθεσης. Σπουδαιότερος εκπρόσωπος του γαλλικού ρομαντισμού, εκφράζει τις ιδέες του, από αισθητική άποψη, στην ποιητική συλλογή «Τα Ανατολίτικα», που κυκλοφορεί το 1829, με αναφορές στην Ελληνική Επανάσταση και σε κορυφαία γεγονότα, όπως η Σφαγή της Χίου. Ο φιλελληνισμός του, καθώς και εκείνος του Σατωμπριάν, αναγνωρίστηκε αργότερα από τους Έλληνες λογίους με πληθώρα μεταφράσεων, αναφορών και αφιερωμάτων σε λογοτεχνικά έντυπα.

σιώδεις φοιτητές σπεύδουν αμέσως στο «θέατρο του πολέμου» για να συμπαρασταθούν, ο καθένας με τον τρόπο και με τις δυνατότητές του, στους αγωνιζόμενους Έλληνες. Σε χίλιους διακόσιους περίπου υπολογίζονται όσοι πήραν μέρος στα πολεμικά γεγονότα. Ο κυριότερος όγκος ανήκει στους Γερμανούς· ακολουθούν σε αριθμό οι Γάλλοι και οι Ιταλοί. Μικρότερη αλλά αντιπροσωπευτική είναι η συμμετοχή των Πολωνών, των Ελβετών και των Βρετανών, ανάμεσα στους οποίους ξεχωρίζει φυσικά η μορφή του λόρδου Μπάιρον, που με τον θάνατό του στο Μεσολόγγι ανέδειξε τον ελληνικό απελευθερωτικό αγώνα στα πέρατα του κόσμου και επιβεβαίωσε ότι πράγματι υπήρχε ένα οξύτατο ελληνικό πρόβλημα που δεν μπορούσαν πια να αγνοούν οι κυβερνήσεις, ούτε και να μειώνουν τη σπουδαιότητά του. Στις εθελοντικές ομάδες περιλαμβάνονται επίσης εκπρόσωποι από άλλες ευρωπαϊκές χώρες (Ουγγαρία, Κάτω χώρες, Ρωσία, Σουηδία, Δανία, Ισπανία) καθώς και από τη Β. Αμερική.

Σταδιακά αρχίζουν να κάνουν την εμφάνισή τους στις πόλεις της Δυτικής Ευρώπης και της Β. Αμερικής φιλελληνικές επιτροπές (κομιτάτα). Οι δραστηριότητές τους αναπτύσσονται ανάλογα με τις επιτρεπόμενες πολιτικές συνθήκες σε κάθε χώρα.

Αρχικά προβάλλουν τα ανθρωπιστικά τους κίνητρα –περίθαψη των προσφύγων και του άμαχου ελληνικού πληθυσμού– για να μην έρθουν αντιμέτωποι με την επίσημη πολιτική των κρατών που δεν ευνοούσε την υποστήριξη ενός νέου επαναστατικού κινήματος. Καθώς περνά ο καιρός και μεταβάλλονται οι πολιτικοί συσχετισμοί, τα κομιτάτα δραστηριοποιούνται πιο μαχητικά στέλνοντας τρόφιμα, χρήματα και πολεμοφόδια στους πολεμιστές, ενώ παράλληλα μεριμνούν ειδικά για την οργάνωση της εκπαίδευσης στις απελευθερούμενες ελληνικές περιοχές.

Μια χρονολογική προσέγγιση στην ίδρυση των κομιτάτων δίνει ενδεικτικά τη θέση των κρατών απέναντι στο ελληνικό ζήτημα: οι πρώτες φιλελληνικές επιτροπές εμφανίζονται στην Ελβετία και τις φιλελεύθερες περιοχές της Γερμανίας ήδη από τα μέσα του 1821 και πέρα. Ακολουθούν κάπως αργότερα στην Ολλανδία, το Βέλγιο και τη Σουηδία, ενώ στην Αγγλία και τη Γαλλία η ίδρυσή τους, κάπως καθυστερημένα, στις αρχές του 1823 δεν είναι άσχετη με τον ανταγωνισμό των δύο ευρωπαϊκών δυνάμεων στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Η ίδια αρχική επιφυλακτικότητα χαρακτηρίζει και τη στάση των Ηνωμένων Πολιτειών όπου, παρ' όλη την πίστη τους στην αρχή της

«Φρανσουά Ρενέ ντε Σατωμπριάν». Ελαιογραφία του Αν-Λουί Ζιροντέ ντε Ρουσσύ-Τριοζόν (1767-1824). Ο Γάλλος συγγραφέας Σατωμπριάν (1768-1848), πολιτικός, διπλωμάτης και φιλέλληνας. Μέλος του παρισινού φιλελληνικού κομιτάτου, που ιδρύθηκε το 1825, δημοσίευσε την ίδια χρονιά το έργο «Σημείωμα για την Ελλάδα» και το «Κάλεσμα υπέρ της ιερής υπόθεσης των Ελλήνων», με στόχο να ασκήσει πίεση στην εξουσία μέσω της κοινής γνώμης. Μετέτλησε κάθε είδους επιχείρημα για την κινητοποίηση αυτή (Εθνικό Μουσείο των Ανακτόρων, Βερσαλλίες).

πολιτικής ελευθερίας των λαών, εκφράζονται ενδοιασμοί ως προς την ανάμιξη στον ελληνοτουρκικό ανταγωνισμό, λόγω του κινδύνου μιας ευρύτερης διεθνούς σύρραξης. Και ακόμα, παρ' όλο το μήνυμα του προέδρου Μονρόε που αναφέρθηκε τον Δεκέμβριο 1822 στη «βάσιμη ελπίδα για ν' αποκτήσει αυτός ο λαός (ο ελληνικός) την ανεξαρτησία του και να επιτύχει πολιτική ισοτιμία ανάμεσα στα άλλα έθνη της γης». Ο «ελληνικός πυρετός» και η συνακόλουθη ίδρυση φιλελληνικών σωματείων στις Ηνωμένες Πολιτείες εκδηλώνεται από τα τέλη του 1823 και πέρα, όταν άρχισαν να τελεσφορούν οι έντονες φιλελληνικές ενέργειες ορισμένων θερμών φιλελλήνων. Ανάμεσά τους ξεχωρίζει ο αρχαιολάτρης κλασικός φιλόλογος Ε. Εβερρετ που στα νιάτα του είχε επισκεφθεί την Ελλάδα λίγο πριν από τον Αγώνα.

Νέα κομιτάτα θα ιδρυθούν στην Ευρώπη το 1825, ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζουν της Γενεύης, της Μασσαλίας και του Παρισιού, το οποίο αναλαμβάνει πλέον την αρχηγία της όλης ευρωπαϊκής κίνησης και σηματοδοτεί πάλι τη μεταβολή της επίσημης γαλλικής πολιτικής απέναντι στο ελληνικό ζήτημα. Το 1825 άλλωστε είναι η χρονιά που ο ελληνικός αγώνας περνά σε νέα φάση – νέες δυνάμεις κατά των Ελλήνων διατίθενται από τον πασά της Αιγύπτου Μεχμέτ

Αλή και ταυτόχρονα βρίσκει στο πρόσωπο του συγγραφέα και πολιτικού Σατωμπριάν έναν νέο θερμό υποστηρικτή στο γαλλικό Κοινοβούλιο. Με αρχική αφορμή την αντιπολιτευτική του διάθεση απέναντι στην κυβέρνηση Βιέλ της οποίας αποτελούσε μέλος ως πριν από λίγο, ο φιλομοναρχικός Σατωμπριάν έφτασε με τους λόγους του, τα άρθρα και τέλος με το περίφημο φυλλάδιο «Υπόμνημα περί της Ελλάδος», που επανεκδόθηκε πολλές φορές και μεταφράστηκε αμέσως στα γερμανικά, τα ιταλικά, τα ισπανικά και τα ελληνικά, να διερμηνεύσει επάξια τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης και να προωθήσει τις φιλελληνικές θέσεις.

Όλες αυτές τις φιλελληνικές εκδηλώσεις παρακινούν, αλλά και συμπληρώνουν οι δημοσιογραφικές εκστρατείες ορισμένων, φιλελευθέρων κυρίως, εφημερίδων και περιοδικών που ενημερώνουν ή και διαμορφώνουν την κοινή γνώμη, οι καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, όπως εκθέσεις ζωγραφικής, συναυλίες θεατρικές παραστάσεις, εκτυπώσεις λιθογραφιών, χαρτών κ.ά. Οι συχνές απεικονίσεις παραστάσεων με ελληνικά γεγονότα και πρόσωπα, οι οποίες κυκλοφορούσαν προς το ευρύτερο κοινό πάνω σε αντικείμενα της καθημερινής χρήσης [σειρές εικονογραφημένων πιάτων, χαρτιά του τοίχου,

Συνέχεια στην 10η σελίδα

Συνέχεια από την 9η σελίδα

επιτραπέζια ρολόγια, ανθοδοχεία, κομψοτεχνήματα (bibelots), ρεκλάμες για τα σαπούνια και τα αρώματα κ.λπ.), αλλά και η ιδιαίτερα πλούσια διεθνής φιλολογική και λογοτεχνική παραγωγή.

Φιλελληνικό έντυπο

Πράγματι, αυτό που ονομάστηκε «φιλελληνικό» έντυπο έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην όλη διαμόρφωση του κινήματος. Με τη δυναμική του παρουσία όχι μόνο εκφράζει τον απόηχο της κοινής γνώμης, αλλά ταυτόχρονα παίζει έναν πολυεπίπεδο ενεργητικό ρόλο: γενικά ενημερωτικό και διδακτικό με τα ιστορικά συγγράμματα, τις εξιστορήσεις από τον χώρο του πολέμου ή τις ταξιδιωτικές αφηγήσεις, τις βιογραφίες ηρώων της ελληνικής επανάστασης, τα πανοράματα με ελληνικά θέματα, τους γεωγραφικούς χάρτες, τις εκδόσεις των ελληνικών δημοτικών τραγουδιών, τα διδακτικά εγχειρίδια (γραμματικές, λεξικά κ.ά.), της νεοελληνικής γλώσσας και τις αναδημοσιεύσεις παλαιότερων έργων που αναφέρονται και στην ελληνική αρχαιότητα. Παρακινητικό ρόλο έχουν οι ποικίλες εκκλήσεις προς τις εκάστοτε εξουσίες, οι ερανικές προσπάθειες για συγκέντρωση οικονομικών πόρων, τα πολιτικά και θρησκευτικά φυλλάδια που προσπαθούν αφ' ενός να στηρίξουν τη νομιμότητα του ελληνικού αγώνα –ότι δεν πρόκειται για μια εξέγερση κατά του νόμιμου κυρίαρχου, του Σουλτάνου, όπως

«Ελληνόπουλο που υπερασπίζεται τον πατέρα του». Ελαιογραφία του Αρί Σεφέρ (1795-1858). Ο πατέρας, παρά τον πόνο από την πληγή στο μηρό, συνεχίζει να κρατάει το σπαθί του, ενώ ο γιος του τον υπερασπίζεται, προτάσσοντας με αποφασιστικότητα το όπλο. Το μήνυμα της σύνθεσης σαφές: η συνέχεια του αγώνα είναι εξασφαλισμένη από γενιά σε γενιά (Μουσείο Μπενάκη).

«Αποτυχία επιχειρήσεως». Ελαιογραφία του Ανρί Ντεκέν (1779-1852). Φανερή η θλίψη στα πρόσωπα των τεσσάρων Ελλήνων πολεμιστών. Στο βάθος μια πόλη που καίγεται, και αριστερά πομπή ανθρώπων που φεύγουν για να σωθούν, κουβαλώντας ό,τι μπορούν από το νοικοκυριό τους (Μουσείο Μπενάκη).

ποστηριζόταν από το συντηρητικό κατεστημένο– και αφ' ετέρου να τονίσουν ότι πρόκειται για έναν πόλεμο του σταυρού κατά της ημισελήνου. Τέλος, η πληθώρα των έργων, σε πεζό ή ποιητικό λόγο, από αναγνωρισμένους λογοτέχνες, αλλά και από νέους άγνωστους εν πολλοίς δοκιμογράφους ή στιχοπλόκους, που αντλούν τα θέματά τους από τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, ενίοτε και από την αρχαιότητα και βρίσκουν συχνά την ευκαιρία να εκφράσουν τις προσωπικές τους ανησυχίες και εντυπώσεις από τον σκληρό απελευθερωτικό αγώνα, αλλά ταυτόχρονα και την ηθική τους υποστήριξη στους μαχητές. Σ' αυτά όλα προστίθενται οι κατάλογοι των εκθέσεων, τα θεατρικά προγράμματα και ό,τι άλλο κυκλοφόρησε με κάποια αναφορά στον ελληνικό αγώνα.

Με βάση τα στατιστικά στοιχεία που προκύπτουν από τη βιβλιογράφηση των αυτοτελών δημοσιευμάτων⁽²⁾ μας δίνεται μια πρώτη –φυσικά όχι εξαντλητική, αφού λείπουν όσα κείμενα έχουν περιληφθεί στον ημερήσιο και τον περιοδικό Τύπο– γενική εικόνα της φιλελληνικής παραγωγής από απόψεως ποσοτικής και γεωγραφικής κατανομής. Από την επεξεργασία των δυο χιλιάδων τριακοσίων περίπου τίτλων για την περίοδο 1821–1833 απορρέουν τα ακόλουθα στοιχεία κατά προσέγγιση, καθ' ότι οι αριθμοί έχουν κάπως διαφοροποιηθεί τελευταίως από τις νέες προσθήκες που έχουν εντοπιστεί: η Γαλλία παρουσιάζει την υψηλότερη συχνότητα στην κλίμακα της φιλελληνικής παραγωγής καλύπτοντας περίπου το 46% του συνόλου. Ακολουθούν τα γερμανικά κράτη (περίπου 21%) και η Βρετανία (π. 13,5%). Έρχονται κατόπιν οι Κάτω Χώρες (π. 5%) και η Ελβετία (π. 5%), τα ποσοστά των οποίων δεν είναι ευκαταφρόνητα για τις μικρές αυτές χώρες, αν αναλογιστεί κανείς το μέγεθος του πληθυσμού τους. Σε χαμηλότερη κλίμακα τοποθετούνται οι Ηνωμένες Πολιτείες (π. 4,5%), τα ιταλικά κρατίδια (π. 0,5%), η Ρωσία (π. 2%), η Πολωνία με (0,6%), τα σκανδιναβικά κράτη και η Ισπανία με 0,4% αντίστοιχα. Τα στοιχεία αυτά μας προσφέρουν την έκταση και γεωγραφική κατάταξη της παραγωγής, χωρίς ωστόσο να μας ενημερώνουν για τη διάδοση και την απήχηση που είχε αυτή στο ευρύτερο κοινό. Σε ποιο βαθμό δηλαδή τα έντυπα αυτά ανταποκρίνονται στις ζητήσεις και τις ανάγκες των αναγνωστών, είτε ικανοποιούν απλά την εκφραστική έφεση των συγγραφέων ή εκπληρώνουν τις προπαγανδιστικές προσπάθειες των ποικίλων σωματείων, φιλελληνικών, πολιτικών ή φιλανθρωπικών. Λείπουν ακόμη τα στοιχεία για τον αριθμό των τραβηγμάτων από κάθε έντυπο που θα βοηθούσε να γίνει αντιληπτή στο σύνολό της η πραγματική διάχυση του φιλελληνικού εντύπου. Επίσης, για να εκτιμηθεί στις σωστές της διαστάσεις η συμβολή της φιλελληνικής παραγωγής, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι κυκλοφόρησε σε μια εποχή που είχε αμφισβητηθεί σοβαρά η ελευθερία του Τύπου. Οστό-

«Σύγχρονο ελληνικό θέμα εμπνευσμένο από τη σφαγή της Σαμοθράκης». Ελαιογραφία του Ζαν-Μπατίστ Βενσόν (1789-1855), ο οποίος παρουσίασε τον πίνακά του στο παρισινό Σαλόνι του 1827 ως εξής: γέρος, καθισμένος στα ερείπια του καμένου του σπιτιού, δίπλα στο σώμα της κόρης του που σκοτώθηκε στη σφαγή της Σαμοθράκης (1821), κρατάει στα χέρια του το βρέφος που εκείνη θήλαζε (Μουσείο Λούβρου, Παρίσι).

σο, παρ' όλες τις εκάστοτε δύσκολες συνθήκες, το φιλελληνικό έντυπο, που κυκλοφόρησε φανερά ή κρυφά, παρουσίασε αξιόλογο όγκο. Φαινόμενο που δεν εμφανίζεται για κανένα άλλο παρόμοιο γεγονός στα αντίστοιχα χρόνια (επαναστατικά κινήματα στη Σερβία, την Ιταλία, την Ισπανία, με εξαίρεση βέβαια τη Γαλλική Επανάσταση).

Ελληνες της Διασποράς

Στην παραγωγή αυτή συμπεριλαμβάνονται και εκτενέστερα ή μικρότερα συγγράμματα που συντάξαν Ελληνες της διασποράς οι οποίοι, με κάθε τρόπο, προσπάθησαν ευθύς από την αρχή να προκαλέσουν φιλελληνικά ερεθίσματα. Το ίδιο άλλωστε ισχύει και για τις αυτοεξόριστες προσωπικότητες, όπως ο Κοραΐς, ο Καποδίστριας και ο μητροπολίτης Ιγνάτιος Ουγγροβλαχίας, που, με την εμπειρία και το κύρος του ο καθένας, υπηρέτησαν τον κοινό σκοπό. Ζώντας από κοντά τις αντιδράσεις και έχοντας τριβή με τον εκεί τρόπο στοχασμού, οι σπουδασμένοι στη Δυτική Ευρώπη Ελληνες θεωρούν καθήκον τους να ενημερώνουν τους ξένους ως προς την ελληνική πραγματικότητα, τις αιτίες και το σκοπό της ελληνικής επανάστασης και συ-

νάμα να αντικρούουν τις ποικίλες κατηγορίες που διατυπώθηκαν στο Συνέδριο του Λάιμπαχ εναντίον των Ελλήνων. Την ελληνική επιχειρηματολογία ανέπτυξαν σε ξενόγλωσσα, κυρίως γαλλικά, κείμενα, εκτός από τον Αδ. Κοραΐ που εργάστηκε συστηματικά προς την κατεύθυνση αυτή, ο Κων. Πολυχρονιάδης, ο Κ. Μινωΐδης Μηνάς, ο Παν. Κοδρικάς, ο Κων. Νικολόπουλος, ο Γρηγ. Παλαιολόγος, ο Μιχ. Σχινάς και άλλοι. Τρία κυρίως επιχειρήματα αναπτύσσονται από την ελληνική πλευρά: α) Η κοινότητα του πολιτισμού, δηλαδή η συμβολή της αρχαίας Ελλάδας στη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού πνεύματος και πολιτισμού και το χρέος που είχε η Ευρώπη απέναντι στους απογόνους των αρχαίων. Οι Ελληνες ζητούσαν πια μία ισότιμη θέση στην ευρωπαϊκή οικογένεια. β) Το θέμα της νομιμότητας του ελληνικού αγώνα. (Όπως υποστηριζόταν, η οθωμανική κυριαρχία δεν είχε αναγνωριστεί ποτέ ως νόμιμη από τους Ελληνες, αφού η πτώση του Βυζαντίου δεν επισφραγίστηκε με κανέναν όρο υποταγής στους Οθωμανούς.) γ) Το βαθιά ριζωμένο αίσθημα προσωρινότητας των Οθωμανών στον ευρωπαϊκό χώρο. Ας σημειωθεί εδώ ότι η νοοτροπία αυτή θα αλλάξει ουσιαστικά μόνον έναν αιώνα αργότερα, όταν ο Μουσταφά Κεμάλ, μεμφόμε-

νος τη στρατιωτική δομή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τις κατακτητικές της διαθέσεις, κηρύσσει την ειρήνη και την οικονομική πρόοδο και στερεώνει τους Τούρκους στο χώρο όπου βρίσκονταν.

Προσφορά

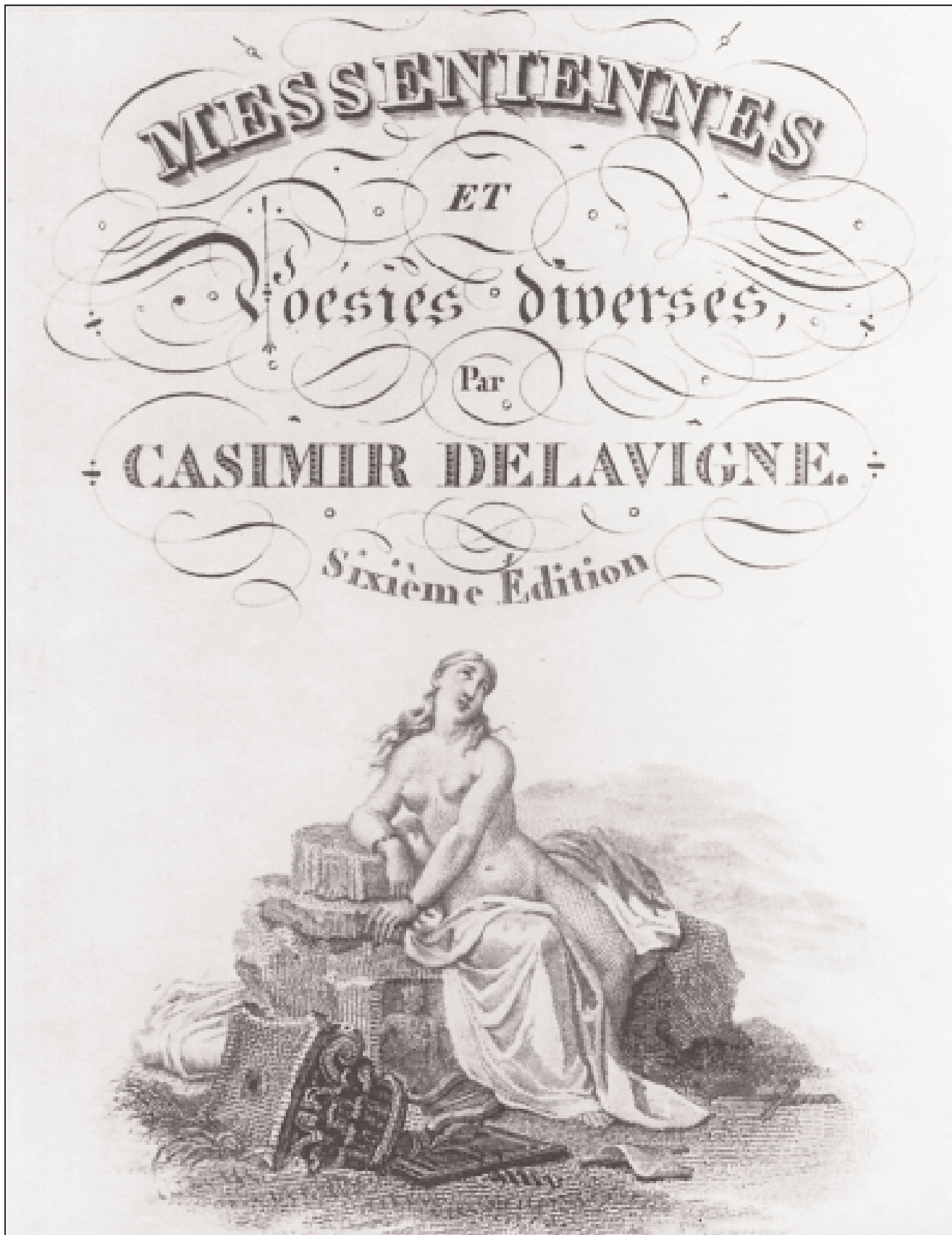
Κρίνοντας, τέλος, τα αποτελέσματα όλης αυτής της κινητοποίησης θα μπορούσε να σημειώσει κανείς τα ακόλουθα: Αν στο όνομα του φιλελληνισμού διαμορφώθηκαν καταστάσεις ξένες προς τα αρχικά του κίνητρα, αν το κίνημα αυτό χρησιμοποιήθηκε συχνά για ιδιοτελείς σκοπούς από άτομα και κυβερνήσεις, τούτα όλα δεν είχαν ως συνέπεια να εξουδετερώσουν τα θετικά αποτελέσματα που προέκυψαν. Ετσι, πέρα από την υλική συνδρομή στον αγωνιζόμενο ελληνικό λαό βαραίνει η ηθική υποστήριξη από την οποία άντλησαν οι Ελληνες, ως μέλη της ευρύτερης ευρωπαϊκής οικογένειας, την ψυχική τους δύναμη για να συνεχίσουν, παρ' όλες τις ανυπερβλήτες εξωτερικές και εσωτερικές αντιξοότητες, την πάλη για την εθνική τους υπόσταση.

Και το σημείο αυτό, η επίμονη συνέχιση του πολέμου ως το τέλος, με τα όποια σημεία καμψής στη διαδρομή, είναι και η μεγάλη προσφορά, η οποία επισφραγίστηκε με τη Ναυμα-

χία του Ναυαρίνου. Τα πράγματα είχαν πάρει τη φορά τους· δεν υπήρχε πια στις συνειδήσεις περίπτωση αναστροφής των γεγονότων. Από την πεισματική αυτή συνέχιση επηρεάστηκαν οι κυβερνήσεις και οδηγήθηκαν τελικώς ν' αλλάξουν στάση, κινούμενες όχι μόνον υπό την πίεση της κοινής γνώμης –ο ρόλος της οποίας έχει, ίσως, κάπως υπερεκτιμηθεί– αλλά για να κατοχυρώσουν έγκαιρα, η κάθε μία από τη μεριά της, τα δικά της συμφέροντα στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, τώρα που είχαν διαταραχθεί οι ισορροπίες στην περιοχή.

Σημειώσεις:

1. Εμμ. Γ. Πρωτοψάλτης, «Ιστορικά έγγραφα περί αοχαιοτήτων και λοιπών μνημείων της Ιστορίας κατά τους χρόνους της Επανάστασης και του Καποδίστρια», Αθήνα 1967. (Εκδόσεις Αρχαιολογικής Εταιρείας Αθηνών αρ. 59) και τον ίδιο, «Ο Φιλελληνισμός ως αντανάκλασις του ελληνικού πολιτισμού και ως εκδήλωσις ευρωπαϊκής συνεργασίας», στον τόμο Μνήμη Γεωργίου Α. Πετροπούλου (1897-1964). Συγκέντρωση κειμένων και γενική επιμέλεια Παν. Δ. Δημάκης, τ. Β', Αθήνα, 1984.
2. Λουκία Δρούλια, «Philhellenisme. Ouvrages inspirés par la guerre de l'Indépendance grecque», 1821-1833, Αθήνα 1974. (Οι περίπου 200 νέες προσθήκες που εντοπίστηκαν έκτοτε ανεβάζουν κάπως τα ποσοστά των εντύπων στις Κάτω Χώρες και στα σκανδιναβικά κράτη).

Προμετωπίδα που σχεδίασε ο Achille Devéria για την έκτη έκδοση της συλλογής «Μεσσηνιακά και άλλα ποιήματα» του Καζιμίρ Ντελαβίν. Παρίσι, 1823. (Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Πρίνστον).

«Βόλια θέλω και μπαρούτι»

Γάλλοι συγγραφείς στο πλευρό των αγωνιζόμενων Ελλήνων

Της **Claire Constans**

Ανώτερης Επιμελήτριας του Εθνικού Μουσείου των Ανακτόρων των Βερσαλλιών και του Τριανόν

ΑΠΟ τα μέσα του 16ου αιώνα, αρχίζουν να πληθαίνουν οι περιγραφές της Ελλάδος από την πένα Γάλλων περιηγητών. Επιπλέον, ποιητές και μυθιστοριογράφοι εμφανίζονται σαν κληρονόμοι της αρχαίας Ελλάδας σε μια λογοτεχνία που αναμιγνύει τη μυθοπλασία με την ιστορική μαρτυρία: μετά το έργο «Ο Μέγας Κύρος» του Scudery ή τις «Περιπέτειες του Τηλέμαχου» του Φενελόν, το «Ταξίδι του νεαρού Ανάχαρη στην Ελλάδα» του αββά Μπαρτελεμί (1788), που αφηγείται σε επτά τόμους τις εντυπώσεις ενός νεαρού Σκύθη, σύγχρονου του Φιλίππου Β' της Μακεδονίας, γνωρίζει τεράστια επιτυχία σε όλη την Ευρώπη, μέχρι το 1830.

Για να ενισχυθούν τα παλικάρια

Οι αρχές του 19ου αιώνα είναι μια εποχή που ευνοούσε την πολυμάθεια. Στη Γαλλία συζητούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Αθήνας και της Ρώμης· εκδίδονται βιβλία, μεταφράζονται αρχαίοι συγγραφείς, γίνονται διαλέξεις. Μέσα σ' αυτό το κλίμα πνευματικού πυρετού εκδίδει ο Σατομπριάν, το 1811, το «Οδοιπορικό από το Παρίσι στην Ιερουσαλήμ», το οποίο γίνεται έργο αναφοράς ενός νέου είδους, όπου η ιστορική κριτική συναντά τις κλασικές αναδρομές και τις περιγραφές των δεινών των σύγχρονων Ελλήνων. Επιτέλους, η σύγχρονη Ελλάδα αρχίζει να τραβά το ενδιαφέρον. Ήδη από το 1803 ο Κοραΐς είχε δημοσιεύσει στα γαλλικά τη μελέτη του με τίτλο «Σχετικά με την παρούσα κατάσταση του πολιτισμού στην Ελλάδα» και την «Κιβωτό» λεξικό αρχαίων-νέων ελληνικών.

Αφότου γίνονται γνωστές στη Γαλλία οι πρώτες μάχες, ο Τύπος τις προβάλλει και η κοινή γνώμη ξεσηκώνεται και παρεμβαίνει με χίλιους τρόπους. «Υπήρξε ένας φιλελληνισμός κοσμικός, με γιορτές, χοροεσπερίδες, εράνους, φιλανθρωπικά κονσέρτα, εκθέσεις ζωγραφικής, θεατρικές παραστάσεις για να ενισχυθούν τα "παλικάρια" (ελληνικά στο κείμενο): ένας φιλελληνισμός θρησκευτικός, που υποστήριζε τους χριστιανούς Έλληνες κατά των μουσουλμάνων Τούρκων· ένας φιλελεύθερος, βολταιρικός φιλελληνισμός που επευφημούσε τους υπηκόους που εξεγέρθηκαν εναντίον των δεσποτών τους· ένας ρομαντικός φιλελληνισμός που ενδιαφερόταν για τη μυστηριώδη πλευρά της περιπέτειας και την ταύτιση των παλικαριών με τους καρμπονάρους. Και υπήρχε επίσης, και κυρίως, ένας λο-

Η συγγραφέας Ντελφίν Γκαί (1804–1855) σε προσωπογραφία του Λουί Ερσάν (1770–1860). Η στρατευση της γνωστής στα παρισινά σαλόνια Ντ. Γκαί υπέρ του ελληνικού αγώνα, σηματοδοτείται με το έργο της «Ο έρανος». (Ελαιογραφία σε καμβά, Εθνικό Μουσείο Ανακτόρων, Βερσαλλίες).

γοτεχνικός φιλελληνισμός εμπνευσμένος από τις αρχαιοελληνικές μνήμες. Οι συγγραφείς και οι ζωγράφοι ήταν αυτοί που ξεσήκωσαν την κοινή γνώμη υπέρ ενός λαού ο οποίος εξακολουθούσε να είναι –καιείς δεν αμφέβαλλε– ηρωικός και γεμάτος χάρη» (R. Canat, 1911).

Οι συγγραφείς συχνά περιγράφουν το πόλεμο και τους ήρωές του βασισμένοι σε δημοσιογραφικές αφηγήσεις, όπως ο Σεντ-Μπεβ που περιγράφει στην εφημερίδα «Le Globe» μια Χίο «ερειπωμένη... όπου έπνιγαν ακόμα και τα βυζανιάρικα μωρά». Συχνά επίσης, ο ποιητής μιλά

σαν αυτόπτης μάρτυρας, όπως ο Σιλβέν Φαλαντέ που παίρνει την άδεια από τον Ρασίντ Πασά, τον Δεκέμβριο του 1826, να μεταβεί στην Αθήνα και που αφηγείται την εξαγορά μιας νεαρής σκλάβας (χάρη σε κάποιες ανάλογες εξαγορές, η πόλη των Ψαρών του δώρισε για να τον τιμήσει ένα σπαθί με αφιέρωση γραμμένη με χρυσά γράμματα).

Αναδύεται έτσι ένα θέμα που είναι κράμα από μύθους, αρχαιότητα, όνειρο και πραγματικότητα: το θέμα του ήρωα. Είναι, πρώτ' απ' όλους, ο Μπάιρον, ο ποιητής που άγγιξε το μεγαλείο με το θάνατό του στα ξένα

για τον Ντελαβίν και τον Beauchesne –«Αγία Ελένη!... Μεσσολόγγι!»– πρότυπο του στρατευμένου καλλιτέχνη για τον Λεβόλ: «Υιοθετημένος από την Ελλάδα, πέθανε για την Ελλάδα». Είναι όλοι οι αγωνιστές της ελευθερίας, που τους υποστηρίζει η Φιλολογική Εταιρεία η οποία τάχθηκε υπέρ της ελληνικής υπόθεσης μετά την έκκληση που απήυθιναν οι Έλληνες στον Πάπα. Είναι «οι Ιφιγένειες της σύγχρονης Ελλάδας», που τις αποκαλούν Καλλιμάρτυρες», θέμα των μαθημάτων του Βιλμέν. Εκτός από τον Δημοσθένη, τον Βο-
Συνέχεια στην 14η σελίδα

Συνέχεια από την 13η σελίδα

ναπάρτη ή τον Τζορτζ Ουάσιγκτον, περισσότερο από τον Μιλτιάδη στον Μαραθώνα, είναι ο Λεωνίδας στις Θερμοπύλες που γίνεται το πρότυπο, και η τραγωδία «Λεωνίδας» του Πισά που παρουσιάζεται στο Παρίσι το 1825, περιουσία του γιου του Κανάρη, γνωρίζει θριαμβευτική επιτυχία.

Ω, γη της Παλλάδος

Απόγνωση κι ελπίδα, μύθος και πεποίθηση: όλοι ενθουσιάζονται και χαιρετίζουν την Ελλάδα με τον τρόπο του Vigny στην «Ελένη» (1816): «Κοιτάξτε, είναι η Ελλάδα!... Χαίρε, βασίλισσα των τεχνών! Χαίρε θάνατη Ελλάδα! Ω, κόρη του ήλιου! Ω, γη της Παλλάδος!». Μιλούν επίσης για την ελληνική αφύπνιση: «Υπήκοοι, από σας ζητούν να υπακούετε χωρίς παράπονα / Χριστιανοί, ο Θεός σας έχει ορίσει να συγχωρήσετε τις προσβολές /...Για τα κρίματά σας, ω Έλληνες, υψίστασθε την τιμωρία», γράφει ο Μπουσπαρόν. Ο Βιενέ θρηνεί για τους Πραγινούς· ο Λεβόλ μιλά για την εξορία και συμβουλεύει τους Έλληνες να χρησιμοποιήσουν ειρηνικά όπλα, που και άλλοτε υπήρξαν επωφελή για τους εξόριστους Έλληνες. «Αν σας αρνηθούν το άσυλο.../ Επαναλάβετε τους στίχους του Ευριπίδη».

Οι Έλληνες στο Παρίσι είναι ιδιαίτερα δραστήριοι· οι Ζωσιμάδες χρηματοδοτούν εκδόσεις. Ο Κοραΐς κάνει γνωστούς τους αρχαίους και σύγχρονους Έλληνες συγγραφείς. Ο Πίκολος ασχολείται με τις ελληνικές επιρροές στη λογοτεχνία του 17ου αιώνα. Ο Ζαλώνης οραματίζεται την ένωση των δύο εκκλησιών.

Υπάρχει επίσης μια λογοτεχνία πιο στρατευμένη που επιζητεί να πείσει την εξουσία για το δίκαιο της ελληνικής υπόθεσης. Ο Κοστανάν και ο Σατομπριάν πρωτοστατούν. Όλα τα επιχειρήματα επιστρατεύονται. Το βάρος της ιστορίας υπογραμμίζεται από τον Καλβιμόν Σεν-Μαρτιάλ ο οποίος μιλά για την ελπίδα των Ελλήνων, όταν ο Κάρολος ο 8ος μπήκε στη Νάπολη, καθώς και για τις προσπάθειες του Μαζαρέν και του Λουδοβίκου του 14ου να προστατεύσουν τα Χανιά και τη Χίο. Για τον Ντελαβίν, στο ποιητικό έργο του «Μεσσηνιακές Ωδές» η ελευθερία της Ελλάδας δεν πρέπει να είναι «τοπική και άγονη, όπως αυτή που απολαμβάνει η Αγγλία, αλλά η ελευθερία του ανθρώπινου γένους», ενώ το Κομιτάτο του Παρισιού ανακοινώνει ένα δάνειο άνω των δέκα εκατομμυρίων που έχει «ως υποθήκη το στρατόπεδο του αγά, τη σέλα του Κλέφτη και τα ερείπια του Παρθενώνα». Το δάνειο αυτό αντικαταστάθηκε από δωρεές το 1826, γιατί η Αγγλία απαίτησε την αποκλειστικότητα του δανεισμού στους Έλληνες, με επιτόκιο.

Η θρησκεία μπαίνει κι αυτή στο λογαριασμό. Ο Ανγκλεμόν προβάλλει τον χριστιανισμό ως ελπίδα ελευθερίας, στο έργο του «Ψαρά»: «Ελλάδα... Το Βυζάντιο θα είναι η κατάκτησή σου! Θα ξαναβρείς την ελευθερία!» Ο Βιγιεβάν διαμαρτύρεται γιατί

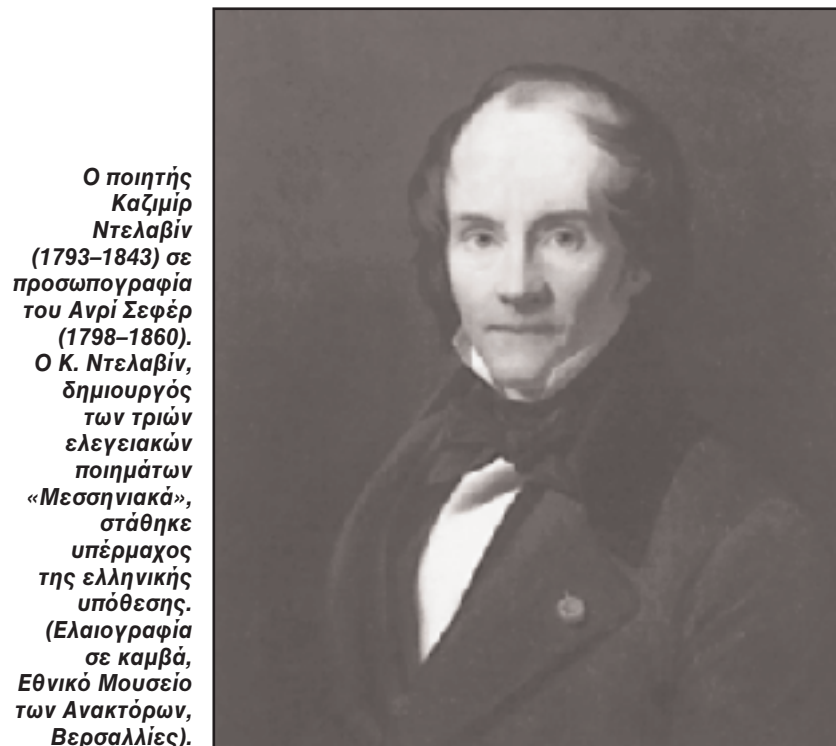

Προμετωπίδα από το «Σάλπισμα πολεμιστήριον» προς τους Έλληνες του Αδαμαντίου Κοραΐ. Το 1801, μετά τις νίκες του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο, θεωρώντας ο Κοραΐς ως πιθανή μια γαλλική επέμβαση και στην Ελλάδα, δημοσίευσε το «Σάλπισμα πολεμιστήριον» με το ψευδώνυμο Ατρόμητος Μαραθώνιος. Είναι η εποχή όπου ο Κοραΐς στρέφει όλες του τις προσπάθειες στην αφύπνιση της εθνικής συνείδησης.

«κανένας χριστιανός μονάρχης δεν τράβηξε το σπαθί του!» ενώ υπάρχει ακόμα ένα διφορούμενο κλίμα όπου ο Έλληνας παραμένει ο σχισματικός, ο Γκοτιέ κάνει έκκληση στον Πάπα, ενώ ο Μενεσέ διασκεδάει το κοινό του στο «Αμουράτ και Μουσταφά» παρουσιάζοντας έναν θλιμμένο νεαρό σουλτάνο που δοκιμάζει και εκτιμά το

κρασί αποκαλώντας το «θεικό χυμό που η θρησκεία μάς απαγορεύει».

Πώς λοιπόν να μην επισημάνει κανείς την τεράστια ποικιλία αυτής της ποίησης, βασισμένης συχνά στα καλά αισθήματα, στην οποία πολλοί εφαρμόζουν το τέχνασμα του Σενιέ: «Για νέες σκέψεις, ας κάνουμε παλιούς στίχους». Καμιά φορά, γίνονται

Ο ποιητής Καζιμίρ Ντελαβίν (1793-1843) σε προσωπογραφία του Ανρί Σεφέρ (1798-1860). Ο Κ. Ντελαβίν, δημιουργός των τριών ελεγειακών ποιημάτων «Μεσσηνιακά», στάθηκε υπέρμαχος της ελληνικής υπόθεσης. (Ελαιογραφία σε καμβά, Εθνικό Μουσείο των Ανακτόρων, Βερσαλλίες).

απομιμήσεις ελληνικών ποιητικών προτύπων, ιδιαίτερα των δημοτικών τραγουδιών όπως τα μετέφρασε ο Φοριέλ, όπως το περίφημο του «Κλέφτη το Κιβούρι» («να 'ναι πλατύ για τ' άρματα, μακρύ για το κοντάρι», του οποίου ο Alletz αναπαράγει την εικόνα: «Ο μεγάλος Λεωνίδας, όρθιος στο κιβούρι του, το χέρι κι όλες οπλίζει...»

Βόλια θέλω και μπαρούτι

Είναι ποιητικές δημιουργίες αναρίθμητες και άνισες και οι κοινοί τόποι τους καταλήγουν να κουράζουν. Όμως η λογοτεχνική φιλοδοξία υπάρχει και γίνεται φανερή σε πολλές περιπτώσεις. Ο Λαμαρτίνος στο Dernier Chant (Τελευταίο Ασμα), που το θέλει «εντελώς αγγλικό», αναμνηστική αρχαιότητα και σύγχρονες εκφράσεις. Η Ντελφίν Γκαί εισάγει «ετεροχρονισμούς» στο έργο της «La quiete» (Ο έρανος): «Αυτοί είναι οι Έλληνες που δίδαξε στην Κόρινθο ο απόστολος Παύλος... ο ποιμένας που την ευγλωττία του θαύμασε η Λουτεσία». Ο Λεμερσιέ χρησιμοποιεί στο έργο του για το θάνατο του Τζαβέλα («Πολέμηση σαν Ηρακλή, και σαν εκείνον πέθανε») το ρυθμό του στίχου του Ντελαβίν «Τραγουδούσε σαν Ομηρος, πέθανε σαν Αχιλλέας». Ο Λαμαρτίνος χρησιμοποιεί την παρήχηση για να εκφράσει τη βία της μάχης: «Le rapide incendie / De sabords en sabords / Remonte, redescend, rase les flots fumant / (...) Glissant comme un serpent» («Το γρήγορο σκαρί/ από κανόνι σε κανόνι/... Ανεβαίνει, κατεβαίνει, σκίζει τ' αφρισμένα κύματα/... γλιστρώντας σαν φίδι»). Ο Ουγκό, τέλος, παίζει με τη φαντασία, την έμπνευση και τη διατύπωση, απαλύνοντας την ποιητική φράση: «Θέλεις, για να μου γελάσεις, ένα όμορφο πουλί του δάσους;»... «Φίλε, λέει το ελληνόπουλο, το παιδί με τα γαλάζια μάτια, βόλια θέλω και μπαρούτι».

Οι φιλέλληνες συγγραφείς προσπαθούν με όλα τα μέσα να κινητοποιήσουν το κοινό: με ειρωνεία, όπως ο Μερι και ο Μπαρτελεμί στη «Villeliade» όπου απαντάται ο Μασσαλιώτης εφοπλιστής Μπριά «Υποκριτής φιλέλληνας, στην πράξη φιλότουρκος»: με μαχητική διάθεση, κατά το πρότυπο του Σατωμπριάν· με ποικίλες αναφορές, όπως στον Βερανζέρο, που ζητά μια πατρίδα για τον Ανακρέοντα και τον ξεσηκωμό των Ελλήνων «γιατί οι χριστιανοί βασιλιάδες δεν θα πάρουν εκδίκηση γι' αυτούς!» Ο Ζαλώνης ξαφνιάζει όταν αποκαλύπτει, το 1824, τον πλούτο και την υστεροβουλία των Φαναριωτών. Η έλλειψη επιείκειας του Σεν-Βενσάν ή η απογοήτευση του Μισό μπροστά στα «χωρίς γοητεία» ερείπια θα φαίνονταν σχεδόν ανθελληνικές στα χρόνια του παθιασμένου αγώνα. Οστόσο, ήδη από το 1828, όλοι διαπιστώνουν την εξάντληση του ενδιαφέροντος για τον ελληνικό αγώνα: η Ελλάδα έχει σωθεί. Οι επαναστατικές θεωρίες, τα καλά αισθήματα, τα λόγια όνειρα των συγγραφέων στρέφονται αλλού.

Ο γαλλικός Τύπος και το 1821

Καθοριστική ήταν η συμβολή του στην ανάπτυξη του Φιλελληνισμού στη Γαλλία

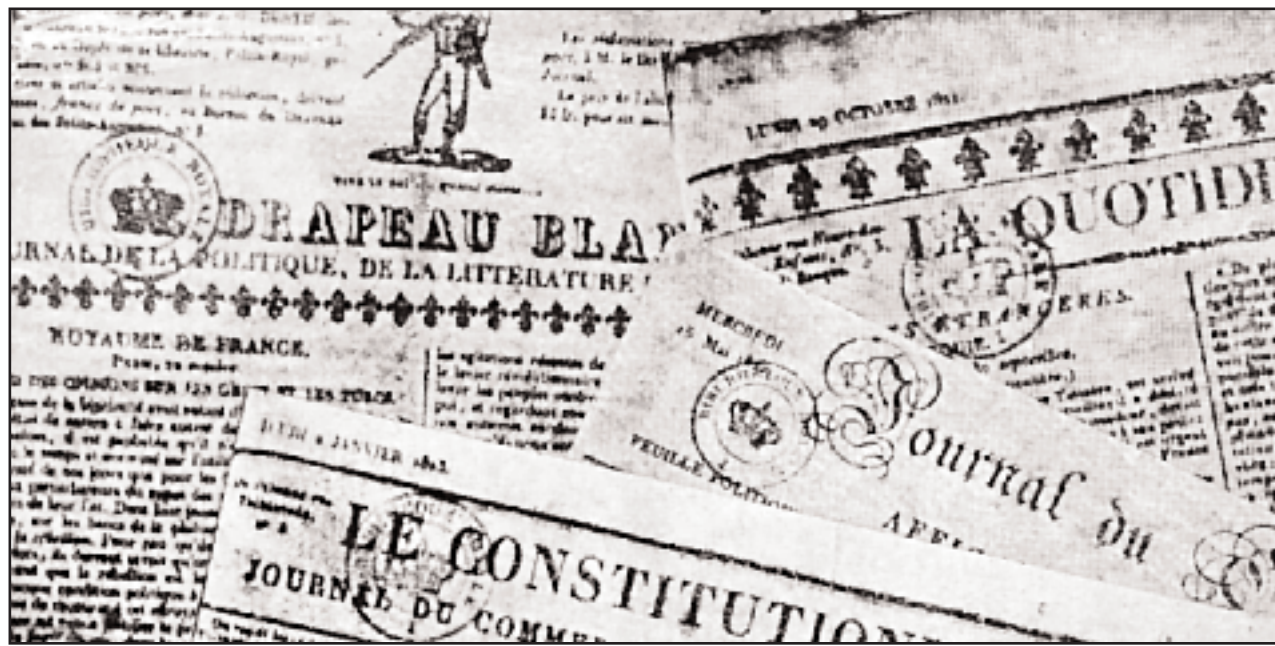
Του **Ιωάννη Δημάκη**

Καθηγητή Νεώτερης Ιστορίας
του Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο ΓΑΛΛΙΚΟΣ Τύπος έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην ανάπτυξη του φιλελληνισμού στη Γαλλία, τόσο με την ειδησεογραφία του, όσο και με την αρθρογραφία του. Από την αρχή της ελληνικής επανάστασης όλες οι εξελίξεις στη χώρα, πολεμικά γεγονότα στην ξηρά και τη θάλασσα, η πολιτική οργάνωση της επαναστατημένης Ελλάδας, οι διπλωματικές διαβουλεύσεις, παρήλυναν από τις στήλες του Τύπου, καλύπτοντας μάλιστα το μεγαλύτερο μέρος των εξωτερικών του ειδήσεων. Έτσι οι αναγνώστες ήταν σε θέση να παρακολουθούν καθημερινά τους ηρωισμούς αλλά και τις θυσίες των Ελλήνων, με αποκορύφωμα γεγονότα όπως η καταστροφή της Χίου και η πολιορκία και η έξοδος του Μεσολογγίου. Οι ειδήσεις κατέφθαναν στο Παρίσι από ποικίλους δρόμους, όπως από τα ελληνικά λιμάνια, με ενδιάμεσους σταθμούς τα Ιόνια νησιά, τις ιταλικές πόλεις και τη Μασσαλία, ή διά της ηπειρωτικής οδού, κυρίως με αναδημοσιεύσεις από γερμανικές εφημερίδες που είχαν τις πηγές τους στη Βιέννη και την Κωνσταντινούπολη. Η συνεχής συνεπώς ενημέρωση της κοινής γνώμης με ειδήσεις αλληλοσυμπληρούμενες και συχνά δραματοποιημένες, κρατούσαν σε εγρήγορση τα πνεύματα και εξήγγιζαν το ενδιαφέρον. Ας σημειωθεί ότι ο χρόνος που ήταν αναγκαίος για την κοινοποίηση μιας ειδήσεως στη Γαλλία από τα θέατρα των γεγονότων ήταν, με τα μέσα της εποχής, περίπου ένας μήνας, με το μικρότερο χρονικό διάστημα των είκοσι ημερών για τα δύο κορυφαία γεγονότα της επανάστασης, την πτώση του Μεσολογγίου και τη ναυμαχία του Ναυαρίνου.

Παράλληλα με τη δημοσίευση των ειδήσεων ο γαλλικός Τύπος -ή τουλάχιστον οι περισσότερες εφημερίδες- σχολίαζαν τα γεγονότα της ελληνικής επανάστασης. Το μεγαλύτερο μέρος των γαλλικών εφημερίδων ήταν σαφώς φιλελληνικές, και συγκεκριμένα ο «Συνταγματικός», ο «Γαλλικός Ταχυδρόμος», η «Εφημερίδα του Εμπορίου», η «Εφημερίδα των Συζητήσεων», η «Λευκή Σημαία» και ο «Αστέρας». Υπάρχουν όμως και εχθρικές εφημερίδες στην ελληνική υπόθεση, όπως η «Καθημερινή» και η «Εφημερίδα της Γαλλίας». (Αργότερα θα παρατηρηθούν κάποιες μεταστροφές και στα δύο στρατόπεδα). Φιλελληνικά ήταν επίσης και τα μεγαλύτερα περιοδικά, όπως η «Εγκυκλοπαιδική Επιθεώρηση», οι «Γενικοί Πίνακες» και ο «Κόσμος».

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο φιλελληνικός Τύπος ανήκει σε όλο το πολιτικό φάσμα. Στη Γαλλία αυτή την ε-

Ο γαλλικός Τύπος, φιλελληνικός στην πλειονότητά του, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη του Φιλελληνισμού στη Γαλλία. Στη φωτογραφία, οι φιλελληνικές εφημερίδες «Drapeau Blanc» και «Le Constitutionnel», και η εχθρική προς την ελληνική υπόθεση «La Quotidienne».

ποχή υπήρχαν δύο μεγάλες πολιτικές παρατάξεις: οι συντηρητικοί, γνωστοί ως βασιλικοί και οι φιλελεύθεροι, γνωστοί ως συνταγματικοί, που βρίσκονταν σε οξεία μεταξύ τους αντιπαράθεση. Όλες ανεξαιρέτως οι φιλελεύθερες εφημερίδες ήταν μαχητικά φιλελληνικές, ενώ οι συντηρητικές ήταν διχασμένες. Και αυτές στην πλειοψηφία τους ήταν φιλελληνικές, αλλά ανάμεσά τους υπήρχαν και κάποιες εχθρικές προς την ελληνική επανάσταση. Θα πρέπει πάντως να παρατηρηθεί ότι όσοι στο γαλλικό Τύπο ήταν εχθρικοί ή επιφυλακτικοί απέναντι στην ελληνική υπόθεση, δεν το έκαναν από συμπάθεια προς τους Τούρκους, αλλά από φόβο για τις δυσμενείς επιπτώσεις που θα μπορούσε να έχει η ελληνική επανάσταση στα συντηρητικά καθεστώτα της μετανασπολεόντιας Ευρώπης και στις σχέσεις ανάμεσα στη Ρωσία και την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αντίθετα, οι φιλέλληνες και των δύο παρατάξεων δίνουν έμφαση στον εθνικό χαρακτήρα του αγώνα των Ελλήνων, που επιζητούν να σπάσουν τα δεσμά μιας μακρόχρονης τυραννίας, στο ένδοξο παρελθόν τους, το οποίο ανακαλούν με τις ηρωικές πράξεις τους, και στον αγώνα του σταυρού εναντίον της ημισελήνου, που εκφράζει όπως τονίζεται, η ελληνική επανάσταση. Εξάλλου, οι φιλελεύθεροι από τους φιλέλληνες, βλέπουν στον ελληνικό αγώνα και μια εκδήλωση ανατροπής της συντηρητικής τάξης και της «αρχής της νομιμότητας» που είχε επιβάλει στην Ευρώπη εκείνη την εποχή η «Ιερά Συμμαχία».

Ός προς την απήχηση τώρα των φιλελληνικών ιδεών στη γαλλική κοινή γνώμη, με βάση στατιστικά στοι-

χεία της κυκλοφορίας των γαλλικών εφημερίδων το 1824, διαπιστώνουμε ότι η κυκλοφορία των φιλελληνικών εφημερίδων ξεπερνούσε το 80% του συνόλου του Τύπου.

Ένα σημαντικό στοιχείο που θα πρέπει να επισημανθεί είναι η σύνδεση της ελληνικής επανάστασης στο γαλλικό Τύπο με τα εσωτερικά προβλήματα της Γαλλίας. Πράγματι, η ελληνική επανάσταση χρησιμοποιήθηκε ως όπλο και από τις δύο παρατάξεις, ιδιαίτερα από τη φιλελεύθερη στις μεταξύ τους πολιτικές αντιδικίες. Συγκεκριμένα, οι φιλελεύθεροι και μαζί τους οι λίγοι συντηρητικοί αντικυβερνητικοί, προσάπτουν στην κυβέρνηση ότι ευθύνεται για τα δεινά των Ελλήνων, γιατί ενισχύει στρατιωτικά τον πασά της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλή, παρέχοντάς του Γάλλους στρατιωτικούς και καθελκύνοντας γι' αυτόν πλοία στα γαλλικά νεώρια. Η πτώση μάλιστα του Μεσολογγίου, με τη συναισθηματική φόρτιση που το γεγονός αυτό προκάλεσε στην κοινή γνώμη, δίνει την ευκαιρία στις αντικυβερνητικές εφημερίδες να ασκήσουν βίαιη πολεμική στην κυβέρνηση για τη φιλοτουρκική, όπως ισχυρίζονται, πολιτική της, που οδήγησε στο θλιβερό αυτό αποτέλεσμα. Η ναυμαχία εξάλλου του Ναυαρίνου, που συμπίπτει με έντονη προεκλογική περίοδο στη Γαλλία, χρησιμοποιείται σαν μέσο προεκλογικού αγώνα.

Οι αντικυβερνητικοί, που εκδηλώνουν τον ενθουσιασμό τους για το γεγονός, επισημαίνουν ότι η ναυμαχία αυτή πραγματοποιήθηκε αντίθετα προς τη θέληση των κυβερνώντων και οφείλεται αποκλειστικά στους Γάλλους αξιωματικούς και ναύτες, με επικεφαλής τον Γάλλο

ναύαρχο Δερινύ (ανιψιό αντικυβερνητικού υποψηφίου, όπως επισημαίνεται). Ο «Γαλλικός Ταχυδρόμος» μάλιστα, κάνοντας έκκληση προς τους ψηφοφόρους να ψηφίσουν αντικυβερνητικούς υποψηφίους, εξηγεί ότι στις τάξεις τους βρίσκονται οι φίλοι των Ελλήνων και υποστηρίζει ότι «αν όλη η Ελλάδα είχε μεταξύ μας δικαίωμα ψήφου, θα ψήφιζε τους υποψηφίους της συνταγματικής αντιπολίτευσης». Από την άλλη πλευρά οι κυβερνητικοί, αντεπιτιθέμενοι, αποδίδουν στους φιλελεύθερους αντιπάλους τους ότι η ναυμαχία του Ναυαρίνου τους προκάλεσε σύγχυση. Και τούτο, όπως γράφει το κυβερνητικό όργανο «Γενικό Μητρώο», «γιατί η νίκη του Ναυαρίνου έρχεται σε πάρα πολύ κακή στιγμή για τις ανατρεπτικές τους ελπίδες, γιατί το κανόνι του ναυάρχου Δερινύ, βύθισε τους εσωτερικούς εχθρούς της κυβέρνησης, όπως και τους εξωτερικούς εχθρούς της, με μια λέξη γιατί η νίκη του Ναυαρίνου είναι καθαρά γαλλική και καθαρά βασίλικη».

Είναι φανερό ότι ο φιλελληνικός Τύπος που υποστηρίζει την ελληνική επανάσταση, συχνά την εκμεταλλεύεται, εφόσον προσπαθεί να αντλήσει από αυτή πολιτικά οφέλη για την παράταξη στην οποία έχει στρατευθεί. Όμως και η ιδιοτελής αυτή υποστήριξη παρέχει συχνά ανιδιοτελείς καρπούς, αφού η προβολή και έξαρση με θερμούς τόνους της ελληνικής επανάστασης, έστω κι αν αυτό χρησιμοποιείται ως μέσο πολιτικής αντιπαράθεσης, έχει ως αποτέλεσμα να τροφοδοτεί τον ανιδιοτελή φιλελληνισμό, ωθώντας τους πολίτες σε πράξεις συμπαράστασης και ενίσχυσης του ελληνικού αγώνα.

Ο Ντελακρουά και η Ελλάδα

Ο Γάλλος ζωγράφος που αναγνωρίστηκε ως ο αδιαμφισβήτητος υμνητής του ελληνικού αγώνα

«Ο Μπότσαρης αιφνιδιάζει το στρατόπεδο των Τούρκων κατά την ανατολή του ήλιου». Ελαιογραφία σε καμβά του Ευγένιου Ντελακρουά (1798–1863). Απεικονίζει την επίθεση του Μάρκου Μπότσαρη κατά των τουρκικών δυνάμεων στο Καρπενήσι τη νύκτα της 8ης/21ης Αυγούστου 1823. Οι Τούρκοι λύγισαν από τις ορμητικές εφόδους των Ελλήνων, όμως ο Μπότσαρης, πληγωμένος υπέκυψε τελικά στα τραύματά του (Μουσείο Τέχνης, Τολέδο).

Της **Arlette Sérullaz**

Γενικής Επιμέλειας του Τμήματος Σχεδίων του Μουσείου Λούβρου –Υπεύθυνης του Εθνικού Μουσείου Ντελακρουά

ΑΠΟ όλους τους Γάλλους καλλιτέχνες που ανακάλυψαν, διαβάζοντας τον Τύπο της εποχής, τον αγώνα του ελληνικού λαού για να κερδίσει με κάθε θυσία την ελευθερία του, ο Ευγένιος Ντελακρουά (1798–1863) είναι σίγουρα ο διασημότερος. Στη Γαλλία, το έργο του μεγάλου αυτού ζωγράφου υπήρξε για πολύ καιρό επίκεντρο ζωνών συζητήσεων, με συνέπεια ο καλλιτέχνης να γίνει, χωρίς να το θέλει, πρόσωπο «δημοσιογραφικά» προβεβλημένο. Το ασίγα-

στο πάθος του για τη ζωγραφική του επέτρεψε, ωστόσο, να αντιμετωπίσει κάποια ρεύματα της κοινής γνώμης που ήταν εχθρικά απέναντί του. Ο Ντελακρουά, ο οποίος κατά την περίοδο 1822–1826 αφιέρωσε δύο μεγάλα έργα του στην ελληνική υπόθεση, δεν έπαψε ως το τέλος της ζωής του να μεταφέρει στον καμβά τα θέματα που είχαν πυρπολήσει τη φαντασία του. Το πρώτο, που εκτέθηκε στο παρισινό Σαλόνι Ζωγραφικής το 1924, αναφέρεται στη σφαγή της Χίου και σήμερα βρίσκεται στο Μουσείο του Λούβρου. Το δεύτερο, που παρουσιάστηκε το 1926 στο πλαίσιο μιας έκθεσης υπέρ των Ελλήνων, δοξάζει τη θυσία των κατοίκων του

Μεσολογγίου. Ανήκει στο Μουσείο Καλών Τεχνών του Μπορντό (αποκτήθηκε το 1851) και με βάση τον πίνακα αυτό οργανώθηκε η έκθεση που παρουσιάζεται στην Εθνική Πινακοθήκη.

Ο φιλελληνισμός του Ντελακρουά, σε αντίθεση προς εκείνον των περισσότερων συγχρόνων του, τρεφόταν τόσο από τις ανταποκρίσεις των εφημερίδων όσο και από τις αφηγήσεις ταξιδιωτών που είχαν επιστρέψει από την Ελλάδα, αλλά και από το έργο ποιητών – ιδιαίτερα του Μπαίρον. Έτσι, για τις «Σκηνές από τις σφαγές της Χίου» ο ζωγράφος επέμεινε να συναντήσει τον συνταγματάρχη Βουτιέ, συγγραφέα των

«Memoires sur la guerre actuelle des Grecques» («Υπομνήματα για τον σημερινό πόλεμο των Ελλήνων»). Για όσο διάστημα φιλοτεχνούσε τον πίνακα, χωρίς να πάψει να παρακολουθεί τι συνέβαινε στην Ελλάδα, ο Ντελακρουά συμβουλευόταν το βιβλίο του Βουτιέ.

Ενώ ζούσε μέσα στον πυρετό της δουλειάς, ο Ντελακρουά είχε ονειρευτεί ένα μεγάλο πίνακα με τον Μάρκο Μπότσαρη: «Οι Τούρκοι, αιφνιδιασμένοι και περιτρομοί, τρέχουν πέφτοντας ο ένας πάνω στον άλλο». Για ποιο λόγο εγκατέλειψε την ιδέα και καταπίστηκε μ' αυτήν πάλι μόνο προς το τέλος της ζωής του, κανείς

Συνέχεια στην 18η σελίδα

«Οι Σφαγές της Χίου». Το έργο αυτό του Ντελακρουά είναι μια σπαρακτική ελεγεία, αφιερωμένη στην τραγωδία των κατοίκων της Χίου, τον Απρίλιο του 1822. Με τα θύματα πετρωμένα από την τραγική τους μοίρα, τη γυναίκα που κείται καταγής με το παιδί της και τον Τούρκο που αρπάζει τη μισόγυμνη Ελληνοπούλα, το δράμα και η ερήμωση είναι κατάδηλα στον πίνακα που συντάραξε, στο παρισινό Σαλόνι του 1824, τις συνειδήσεις των Ευρωπαίων για τα πάθη των αγωνιζόμενων Ελλήνων (Μουσείο Λούβρου, Παρίσι).

«Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου». Ο πίνακας αυτός του Ντελακρουά, είναι σαφώς ο πιο λαμπρός φόρος τιμής από Γάλλο καλλιτέχνη στον ελληνικό αγώνα. Αναφέρεται στην ηρωική αντίσταση των τεσσάρων χιλιάδων υπερασπιστών της πόλης του Μεσολογγίου το 1825, η οποία πολιορκήθηκε από στρατό 35.000 ανδρών, υποστηριζόμενο από τον τουρκικό στόλο. Για να μην πέσουν στα χέρια των εχθρών τους, οι τελευταίοι υπερασπιστές ανατινάχτηκαν μαζί με τις γυναίκες και τα παιδιά τους το 1826 (Ελαιογραφία σε καμβά, Μουσείο Καλών Τεχνών, Μπορντό).

Συνέχεια από την 16η σελίδα

δεν ξέρει. Το γεγονός είναι ότι κατά την περίοδο 1823-1826, ο ζωγράφος αφιέρωσε πολύ χρόνο στη μόδα του οριενταλισμού και ζωγράφησε πολλούς μικρούς «ανατολίτικους» πίνακες, πρόσχημα για να αξιοποιήσει το χρωματικό πλούτο της παλέτας του.

Ο πίνακας του μουσείου του Μπορντό είναι οπωσδήποτε έργο εντελώς διαφορετικού βεληνεκούς, παρ' όλο που ο τρόπος με τον οποίο αποτιεί φόρο τιμής στον ηρωισμό των Μεσολογγιτών μαρτυρά για μια ακόμη φορά την ιδιαιτερότητα του ζωγράφου. Αντί να παραστήσει τις προετοιμασίες της ύστατης μάχης, όπως ο Λανγκλουά, την πτώση της πόλης ή τους τελευταίους υπερασπιστές της να αποφασίζουν να ανατινάχτουν, μαζί με τις γυναίκες τους και τα παιδιά τους για να μην πέσουν στα χέρια του εχθρού (όπως ο Σεφέρ), επιλέγει την αλληγορία: παρουσιάζει, με τα χαρακτηριστικά μιας νέας γυναίκας με εθνική ενδυμασία που στέκεται ορθή πάνω σ' ένα σωρό από πέτρες, την Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου, επισύροντας τη μνήμη πολλών κριτικών που αποδοκίμαζαν την επιλογή του.

Ο Ντελακρουά τάσσεται αποφασιστικά στο πλευρό των Ελλήνων τονίζοντας την απόγνωσή τους όσο και τον πόθο τους για ζωή. Εκφράζει επίσης, αλλά με υπαινικτικό τρόπο, τον θαυμασμό του για τον Μπαίρον που είχε πεθάνει πριν από δύο χρόνια στο Μεσολόγγι και που τα έργα του συνέβαλαν πολύ στο να οδηγηθεί η φαντασία του ζωγράφου προς μια Ανατολή «ελληνική», μεγαλοπρεπή και θαλερή. Αυτό αποδεικνύεται και από το ότι στην πυρετική φαντασία του αναμιγνύονται τα οράματα πραγματικών μαχών - των Ελλήνων εναντίον των Τούρκων - και φανταστικών μαχών που έχει περιγράψει ο ιδιοφυής ποιητής («Η μάχη του Γκιάουρη και του Πασά»).

Απόδοση δικαιοσύνης

Το 1826, πάντα στην γκαλερί Λεμπρέν, ο Ντελακρουά παρουσιάζει έναν πίνακα ελληνικής έμπνευσης, του οποίου το θέμα, «Τούρκος αξιωματικός που σκοτώθηκε στα βουνά» (Ζυρίχη, ίδρυμα E. Bühle) θεωρήθηκε συγγενικό με εκείνο του πίνακα «Ο θάνατος του Χασάν», τίτλος παρμένος από ένα ποίημα του Μπαίρον. Την επόμενη χρονιά τα βυρωνικά πρόσωπα δίνουν τη θέση τους στους Έλληνες αγωνιστές. Ο Ντελακρουά εκθέτει στο Σαλόν τη «Σκηνή από τον σύγχρονο πόλεμο των Ελλήνων και των Τούρκων» (Winterthur, συλλογή Oscar Reinhart). Μέχρι το θάνατό του, συνεχίζεται αυτή η εναλλαγή θεμάτων. Στα ασταμάτητα περάσματά του από το ονειρικό στο πραγματικό, ο καλλιτέχνης μπόρεσε πράγματι να δώσει τον καλύτερο εαυτό του. Το γεγονός ότι αναγνωρίστηκε ως ο αδιαμφισβήτητος μνηστής του ελληνικού αγώνα, ξεπερνώντας τους συγχρόνους του -παρ' όλο που η δική τους στρατεύση ήταν ίσως πιο αυθεντική-, αποτελεί πράγματι απόδοση δικαιοσύνης.

Φιλέλληνες ζωγράφοι

Η τραγωδία των Ελλήνων άγγιξε τις χορδές της ρομαντικής καλλιτεχνικής έμπνευσης

Της Φανής-Μαρίας Τσιγκάκου

Επιμελήτριας Μουσείου Μπενάκη

ΓΙΑ ΤΟΥΣ Γάλλους –όπως άλλωστε και για τους υπόλοιπους Ευρωπαίους– η Ελλάδα επί πολλούς αιώνες ήταν ένα όραμα, που αναδύθηκε σε διάφορες περιόδους –από τον 16ο αιώνα και πέρα– μέσα από ένα σχήμα διαφορετικό κάθε φορά, που το συνέθεταν οι τρέχουσες ιστορικές, αισθητικές και κοινωνικοπολιτικές συντεταγμένες. Είναι γνωστό ότι το όραμα της ελληνικής αρχαιότητας υπήρξε σταθερό σημείο αναφοράς για το γαλλικό επαναστατικό ιδεώδες.

Ρομαντισμός και επανάσταση συνιστούν τα δύο κύρια χαρακτηριστικά του πρώτου μισού του 19ου αιώνα, μιας εποχής έντονων ιστορικο-κοινωνικών διεργασιών. Η διάθεση φυγής και εκτόνωσης που διακατείχε όλες τις κοινωνικές δυνάμεις που βρίσκονταν σε διάσταση με την τρέχουσα πραγματικότητα, οδήγησε σε μια «θεοποίηση» της ιστορικής εμπειρίας. Οι ρομαντικοί δημιουργοί στράφηκαν στις μεγάλες ιστορικές στιγμές, προκειμένου να δραπετεύσουν από την ασημαντότητα της πεζής καθημερινότητας. Η μυθολογία του ρομαντισμού επανερμήνευσε παλιούς μύθους, γεγονότα και παραδόσεις, ενώ παράλληλα δέθηκε άρρηκτα με το ιστορικό παρόν. Αλλά την εποχή αυτή, τα τρέχοντα ιστορικά γεγονότα θα ξεπεράσουν τα περιορισμένα εθνικά σύνορα, για να μεταστοιχειωθούν σε συμβολικές αξίες και γόνιμα πνευματικά και καλλιτεχνικά ερεθίσματα.

Η διεθνής συγκυρία δεν υπήρξε ευνοϊκή για την Ελληνική Επανάσταση, δεδομένου ότι για τους εκπροσώπους της Ιεράς Συμμαχίας και της Τετραπλής Συμμαχίας η εξέγερση των Ελλήνων έθετε σε κίνδυνο την εδαφική ισορροπία της Ευρώπης, που είχε μόλις αποκατασταθεί μετά την κατάρρευση του Ναπολέοντα. Τη συντηρητική αυτή εξωτερική πολιτική προσυπέγραφε η γαλλική κυβέρνηση της Παλινόρθωσης των Βουρβώνων (Restauration 1815–30). Ωστόσο ο Ελληνικός Αγώνας βρήκε την ένθερμη υποστήριξη της Φιλελεύθερης Αντιπολίτευσης που την αποτελούσαν οι Ορλεανιστές και οι Βοναπαρτιστές.

«Θα εξακολουθήσει λοιπόν ο αιώνας μας να παρακολουθεί σαν θεατής, ορδές αγρίων να αφανίζουν έναν πολιτισμό, που αναβλασταίνει πάνω στο μνήμα ενός λαού, που χάρισε τον πολιτισμό στην ανθρωπότητα; Θα επιτρέψει η Χριστιανοσύνη –ατάραχη– στους Τούρκους να στραγγαλίσουν τους Χριστιανούς. Και οι νόμιμοι μονάρχες της Ευρώπης, δίχως ντροπή, θα δεχτούν να συνδέσουν τ' όνομά τους με μια τυραννία, που θα κοκκίνιζε τον Τίβερι;» έγραφε ο Σατομπριάν στο «Υπόμνημα

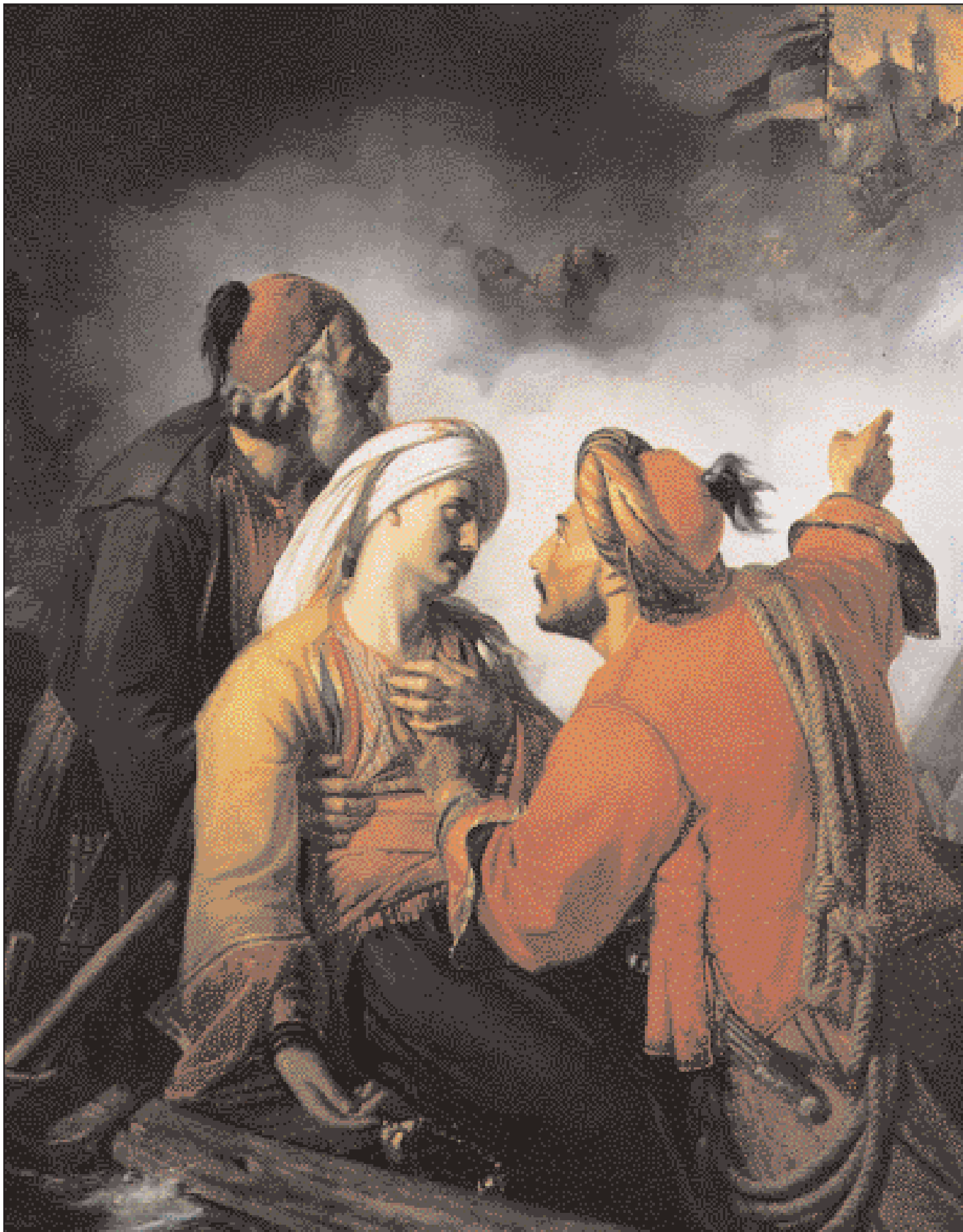
«Η ήττα». Ελαιογραφία του Οράς Βερνέ (1789–1863). Σύμφωνα με σύγχρονους κριτικούς, η παράσταση απεικονίζει «Ελληνα νικητή, ο οποίος, πατώντας το πτώμα ενός Τούρκου, διατάζει τον υπηρέτη του τελευταίου να αποκεφαλίζει τον κύριό του με το ίδιο του το σπαθί». Βέβαια, η αποτρόπαιη πράξη δικαιολογείται λόγω των δεινών που υπέστησαν οι Έλληνες κάτω από τον τουρκικό ζυγό. Όσον αφορά τη βαρβαρότητα του θέματος, όπως σημειώνει η κ. Φ. Μ. Τσιγκάκου, η βαρβαρότητα αυτή εγγράφεται με συνέπεια στο ρεπερτόριο των ρομαντικών που μυθοποίησαν και λάτρεψαν τη βιαιότητα, τα πάθη και τις έντονες συγκρούσεις (Μουσείο Μπενάκη).

περί της Ελλάδος». Η δήλωση του Σατομπριάν καθορίζει επιγραμματικά τις διάφορες όψεις του Φιλελληνισμού. Διότι, πράγματι, η ελληνική υπόθεση ήταν εξίσου υπόθεση των ουμανιστών, των Χριστιανών και των Φιλελευθέρων.

Από εικαστική άποψη ο συνδυασμός θρησκευτικού, κλασικού και ηρωικού στοιχείου του ελληνικού αγώνα οδήγησε στη δημιουργία μιας νέας, πλούσιας θεματογραφίας. Καθώς η ελληνική εξέγερση παρουσιάστηκε ως ο αγώνας της χριστιανισμού

ενάντια στο Ισλάμ, οι Έλληνες προβλήθηκαν σαν μάρτυρες της πίστης. Επίσης, η αρχαιότητα είναι εξίσου παρούσα στις φιλελληνικές παραστάσεις. Ωστόσο, οι κλασικές αναφορές δεν έχουν σαν κίνητρο μια α-

Συνέχεια στην 22η σελίδα

«Τραυματισμένος Έλληνας αξιωματικός μπροστά στα τείχη κατειλημμένης πόλης». Έργο του Ζαν-Κλοντ Μπονφόν (1796–1860). Ποιός είναι άραγε ο Έλληνας αξιωματικός; Ο Μάρκος Μπότσαρης, όπως υποστηρίζει η Νίνα Αθανάσογλου – Καλλιμeyer, ή μήπως πρόκειται για μια αλληγορία του ελληνικού λαού, όπως γράφει η M.C. Chandonneret; (Ελαιογραφία, Μουσείο Καλών Τεχνών, Λυών).

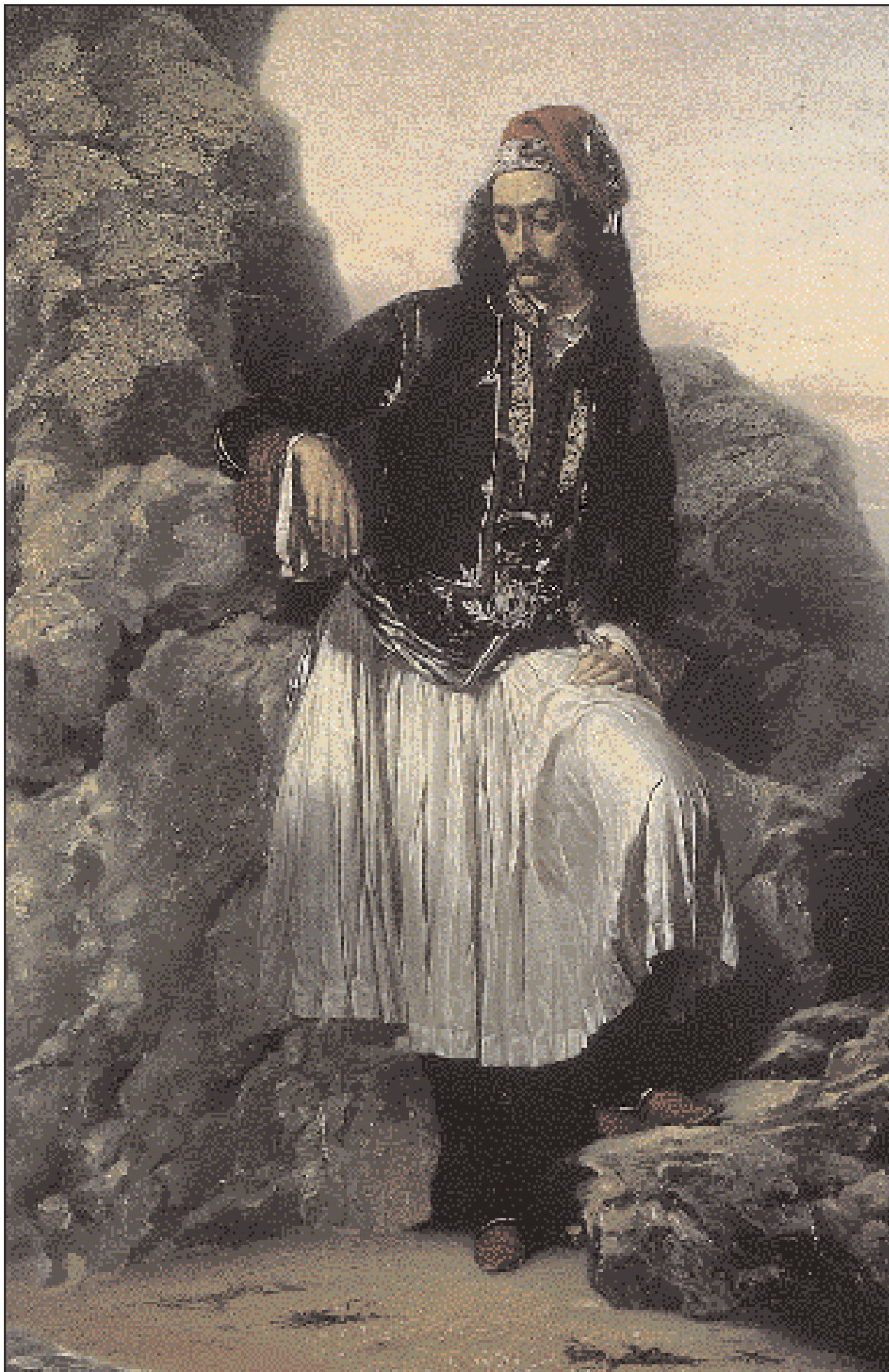
«Ο θρίαμβος του λαβάρου», Πιερ Ρεβουάλ (1776–1842). Ο Ρεβουάλ ήταν ανάμεσα στους πρώτους καλλιτέχνες που έδειξαν ενδιαφέρον για τον ελληνικό αγώνα. Το θέμα και η ιδέα αυτού του έργου είναι επανάληψη προηγούμενου έργου που χάθηκε. Δεσπόζουσα θέση έχει το χριστιανικό έμβλημα-λάβαρο και υπαινίσσεται τη σύγκρουση ανάμεσα στους χριστιανούς Έλληνες και τους άπιστους Τούρκους (Ιδιωτική συλλογή).

«Ελληνοπούλα με αθηναϊκή ενδυμασία». Ελαιογραφία της Λουίζ Ντιβιντάλ ντε Μονφεριέ (1797–1869). Στη δεκαετία 1820–1830 επεκράτησε μόδα, ρεύμα με πολυάριθμα αντίστοιχα έργα που θέμα τους είχαν την Ελληνοπούλα. Η ζωγράφος κατόρθωσε να δώσει στην προσωπογραφία αυτή ποιητική διάσταση και εσωτερικότητα (Μουσείο Fabre, Μονπελιέ).

«Το Ελληνόπουλο». Έργο του Αλεξάντρ-Μαρί Κολέν (1798–1873). Στο έργο αυτό του Κολέν είναι εμφανής η ιδεαλιστική ανάπτυξη του θέματος και υποδηλώνει την επιθυμία του ζωγράφου να φορτίσει τον ήρωα-νεαρό με συμβολική διάσταση (Ελαιογραφία, Μουσείο Μπενάκη).

«Ελληνας». Έργο του Λουί Ντιπρέ (1789–1837). Ο Έλληνας που παριστάνεται εδώ, εικάζεται ότι είναι ο κοτζάμπασης του Αιγίου, Ανδρέας Λόντος (1784–1846), ο οποίος φιλοξένησε τον Μπάιρον κατά την πρώτη επίσκεψή του στην Ελλάδα το 1809, και αργότερα διακρίθηκε στον αγώνα της ανεξαρτησίας (Ελαιογραφία, Μουσείο Μπενάκη).

Συνέχεια από την 19η σελίδα
 πλή αρχαιολατρία, αλλά είναι αναφορές σε μια κλασική κληρονομιά, που αποτελούσε κινητήρια δύναμη για τους Έλληνες και την οποία υπερασπίζονταν με μια αυτοθυσία αντάξια των προγόνων τους. Ακόμα ενώ στις

ελληνικές παραστάσεις του 18ου αιώνα οι κάτοικοι της Ελλάδας εμφανίζονται σαν συμπλήρωμα του τοπίου, τώρα είναι οι πρωταγωνιστές της σύνθεσης, οι πρωταγωνιστές της δράσης, οι μαχητές. Ένα άλλο φιλελληνικό θέμα είναι αυτό του ήρωα

που προβάλλει μέσα από την καθημερινότητα.

Θέματα με χαρακτήρα διδακτικό, όπου οι έννοιες πατρίδα, οικογένεια ταυτίζονται. Είναι αλήθεια ότι τους ρομαντικούς Γάλλους καλλιτέχνες τους συγκινούσαν περισσότερο οι

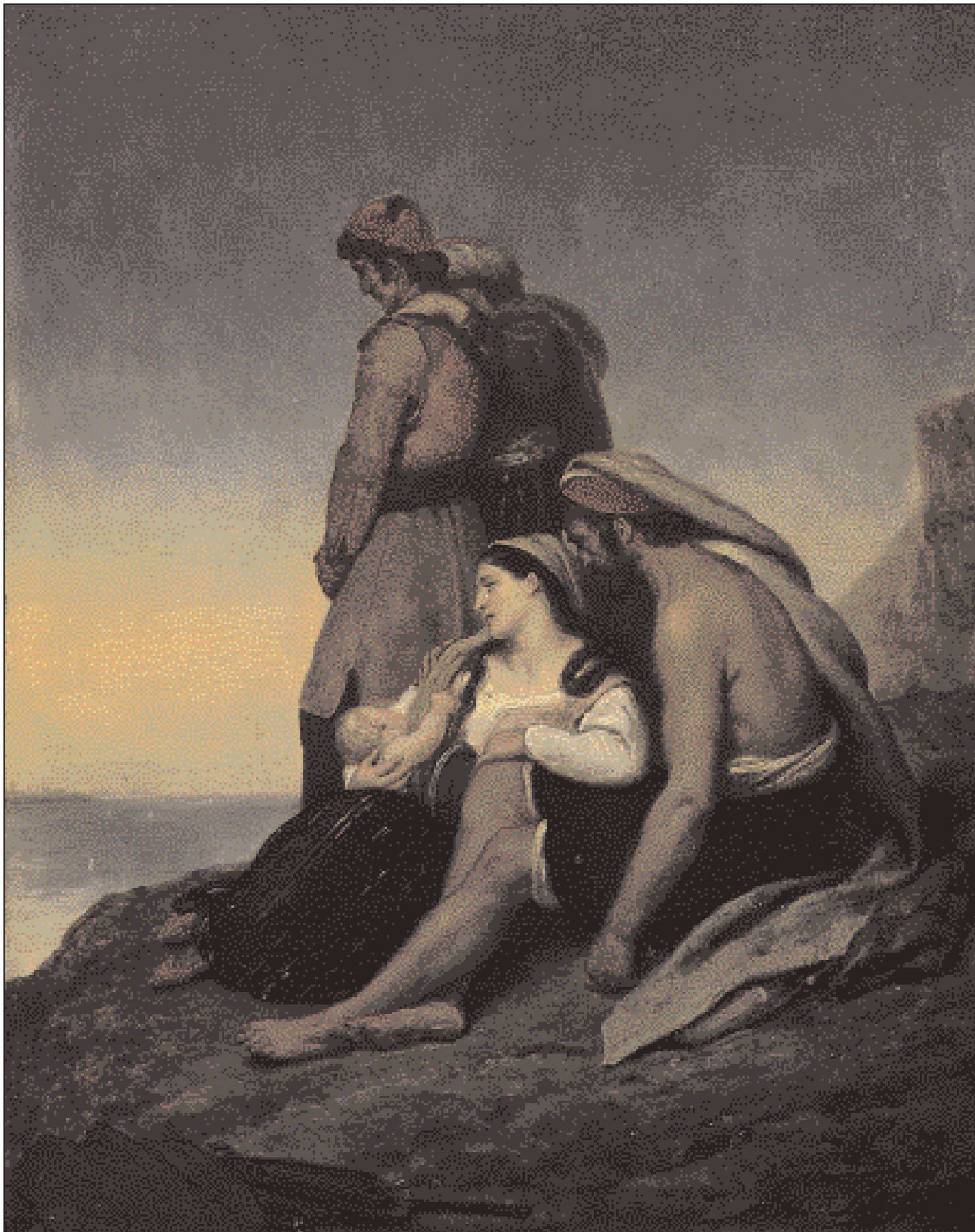
τραγωδίες των Ελλήνων παρά τα κατορθώματά τους. Πράγματι, θέματα όπως: αποτυχίες μαχών, «το Μεσολόγγι», «η Χίος», «Η Πάργα», άγγιζαν εξίσου τις χορδές της ρομαντικής καλλιτεχνικής έμπνευσης και τις καρδιές του φιλελληνικού κοινού.

Τα φιλελληνικά θέματα βρήκαν πρωτοφανή απήχηση στους Γάλλους καλλιτέχνες. Σε σχέση με τα φιλελληνικά έργα των άλλων Ευρωπαίων ζωγράφων, η γαλλική καλλιτεχνική παραγωγή ξεχωρίζει κατ' αρχήν με την αριθμητική υπεροχή. (Ανάμεσα στα 1815–1848 εκτέθηκαν 150 έργα φιλελληνικής έμπνευσης στο παρισινό Salon). Επίσης με την ποιότητα (ορισμένα από τα αριστουργήματα του γαλλικού ρομαντισμού είναι φιλελληνικής έμπνευσης). Επιπλέον, τα έργα παρακολουθούν –χρονολογικά– τα γεγονότα του ελληνικού αγώνα. Ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον και πρωτότυπο χαρακτηριστικό του γαλλικού φιλελληνισμού – από τεχνοϊστορικής πλευράς είναι το γεγονός ότι παρατηρείται μια πνευματική συμμαχία μεταξύ των αγωνιζόμενων Ελλήνων, των Γάλλων οπαδών της Φιλελεύθερης Αντιπολίτευσης και των ρομαντικών Γάλλων καλλιτεχνών, που καταπιάστηκαν με ελληνικά θέματα, οι οποίοι ήταν αντίθετοι με την Ακαδημία και τον αναιμικό κλασικισμό της. Δεν είναι τυχαίο που ο Ντελακρουά πρωτοπαρουσίασε στην έκθεση υπέρ των Ελλήνων, που οργανώθηκε το 1826 στην Galerie Lebrun, την «Ελλάδα στα Ερείπια του Μεσολογγίου», ένα έργο πολιτικής μεν προπαγάνδας καθώς και επαναστατικής ρομαντικής τεχνοτροπίας.

«Δεν ήταν οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις που έσωσαν την Ελλάδα αλλά η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη». Αυτή η δήλωση μιας γαλλικής εφημερίδας δεν πρέπει να θεωρηθεί υπερβολική, διότι ο φιλελληνισμός ήταν, πάνω απ' όλα, ένα ευρύ λαϊκό κίνημα. Τα δημοφιλέστερα φιλελληνικά θέματα αντιγράφηκαν και αναπαράχθηκαν σε αντικείμενα καθημερινής χρήσης. Η γαλλική βιομηχανία φιλελληνικών αντικειμένων συνιστά ένα υλικό απεριόριστο και συχνά κακόγουστο, που ωστόσο ο τεχνοϊστορικός οφείλει ν' αποτιμά με συμπάθεια, διότι πέρα απ' την αμφίβολη καλλιτεχνική τους ποιότητα αυτά τα αντικείμενα συνετέλεσαν στο να κρατηθεί η Ελλάδα στο προσκήνιο της γαλλικής κοινής γνώμης.

Συμβολή

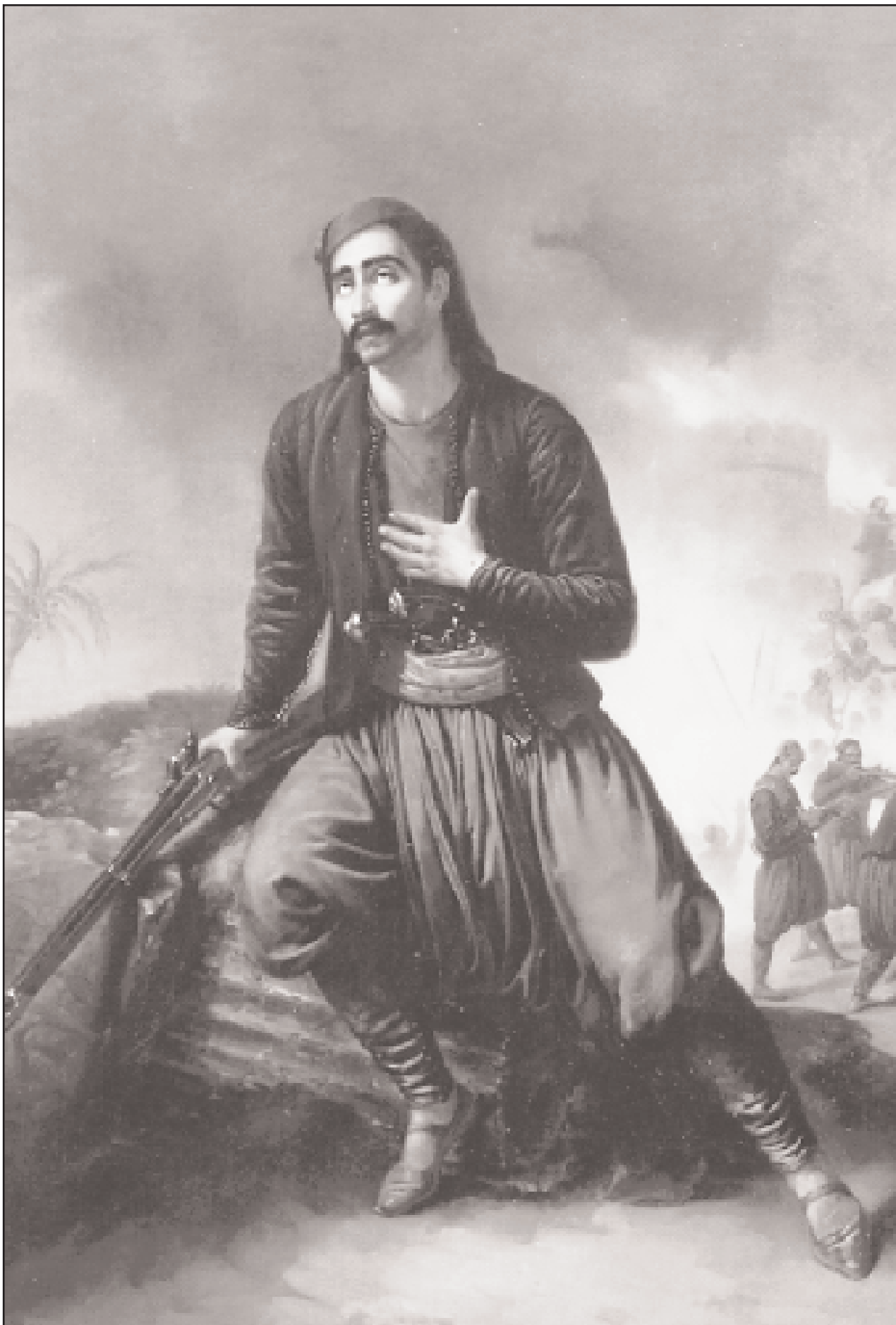
Στη Γαλλία υπήρξε ένας φιλελληνισμός θρησκευτικός, ένας αρχαιολατρικός, ένας φιλελεύθερος, ένα ουμανιστικός, ένας κοσμικός, ένας ρομαντικός, ένας λογοτεχνικός κι ένας φιλελληνισμός εικαστικός, που έφερε στο προσκήνιο μια πλούσια και ευφάνταστη θεματολογία με εικόνες έμπνευσμένες από την ελληνική ιστορία. Πέρα από τις όποιες πολιτικές σκοπιμότητες, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, στα χρόνια 1821–27, η ελληνική υπόθεση είχε συνεπάρει τη γαλλική κοινή γνώμη, γεγονός που συνέβαλε ουσιαστικά στην επιτυχή έκβαση του ελληνικού αγώνα.

«Οι εξόριστοι Έλληνες πάνω σε βράχο». Έργο του Αρί Σεφέρ (1795–1858). Στις 10 Μαΐου 1819 η πόλη της Πάργας παραδόθηκε από τον Μέτλαντ, τον Αγγλο αρμοστή των Επτανήσων, στον Αλή Πασά των Ιωαννίνων, ο οποίος την κατέστρεψε ολοσχερώς. Οι Χριστιανοί της Πάργας εξορίστηκαν στην Κέρκυρα και όλη η Ευρώπη διαμαρτυρήθηκε για το έγκλημα αυτό. Ο Σεφέρ καταγράφει σ' αυτό το έργο τον πόνο και τον σπαραγμό των εξορίστων στην Κέρκυρα, Παργινών, καθώς αγναντεύουν τη χαμένη τους πατρίδα (Ελαιογραφία, Ιστορικό Μουσείο, Αμστερνταμ).

Ο Φιλελληνισμός στην τέχνη

Η επαναστατημένη Ελλάδα στα έργα Γάλλων ζωγράφων

«Πληγωμένος Έλληνας στρατιώτης» τιλοφορείται ο πίνακας αυτός του Ανρί Ογκίστ Σερίρ (1794-1865), στον οποίο απεικονίζεται και η κατάκτηση της Τριπολιτσάς από τους Έλληνες, το 1821. Το μήνυμα της νίκης δεν μειώνει το συγκινησιακό στοιχείο που επιδιώκει να υποβάλει ο ζωγράφος, μέσα από τον πόνο, τον μοναχικό θάνατο και την τελευταία βουβή προσευχή στο στραμμένο προς τον ουρανό βλέμμα του αγωνιστή, που εκφράζει το χριστιανικό μαρτύριο και τη θυσία προς χάριν του ελληνικού αγώνα (Μουσείο de la Chartreuse, Douai).

ΑΠΟ τα πρώτα χρόνια της ελληνικής επανάστασης, ο αγώνας της Ελλάδας για την ανεξαρτησία της προκάλεσε τη συμπάθεια των Γάλλων διανοουμένων οι οποίοι συγκρότησαν πολυάριθμες φιλελληνικές επιτροπές. Ο Σατομπριάν και ο Ντελαβίν πρωτοστατούν, οι υπερασπιστές της χριστιανοσύνης κινητοποιούνται, οι φιλελεύθεροι, κληρονόμοι της Γαλλικής Επανάστασης εκθειάζουν την ανεξαρτησία των λαών, ενώ ο Τύπος, χρησιμοποιώντας κάθε είδους επιχείρημα, παρακινεί την εξουσία να δράσει υπέρ των Ελλήνων. Το Ναυαρίνο υπήρξε το περίτρανο αποτέλεσμα των ενεργειών αυτών.

Οι καλλιτέχνες έκαναν και αυτοί αισθητή την παρουσία τους, με έργα που η θεματολογία τους αποκτά συμβολική αξία. Όπως *Η Ελληνοπούλα*, γλυπτό του Νταβίντ ντ' Ανζέρ, έτσι και *Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου* του Ντελακρουά γίνεται αλληγορία της αντίστασης. Η έκθεση που οργανώνεται στην Εθνική Πανακοθήκη δείχνει ότι ο φιλελληνισμός στη Γαλλία ήταν κατ' αρχάς ένα κίνημα λογοτεχνικό, θεμελιωμένο στη βαθειά εκτίμηση για την αρχαία Ελλάδα, και ότι οι ζωγράφοι που εντάχθηκαν σε αυτό αφήνουν κατά μέρος την αρχαιότητα και έχουν ως επίκεντρο τον πόλεμο για την Ανεξαρτησία, όπου ταυτίζουν τον Μπότσαρη με τον Λεωνίδα.

Εμπνευσμένα από λογοτεχνικά θέματα

Με τις έρευνες που έγιναν για την έκθεση «αναγνωρίστηκαν» 130 περίπου έργα τα οποία φιλοτεχνήθηκαν το διάστημα 1820-1850. Τα μισά σχεδόν από αυτά, επιλεγμένα τα περισσότερα από τις συλλογές ελληνικών και γαλλικών μουσείων, εκτέθηκαν πρώτα στο Μπορντό, στη συνέχεια στο Παρίσι και τώρα στην Αθήνα. Η θεματική των έργων σχετίζεται με λογοτεχνικά θέματα. Για παράδειγμα το ποίημα *Ο Γκιαούρης, απόσπασμα από ένα τουρκικό παραμύθι* του Μπάρον ενέπνευσε τον Ντελακρουά για το έργο του *Η μάχη του γκιαούρη και του Πασά*, ενώ ο Ραβερρά εμπνεύστηκε το έργο του *Ο θάνατος του νεαρού διακόνου από τη Μεσσηνία* από ένα ποίημα του Ντελαβίν. Όσον αφορά τις προσωπογραφίες, οι Γάλλοι φιλέλληνες εικονίζονται κυρίως με τρόπο ηρωικό, όπως στους πίνακες *Ο Θάνατος του Μπισόν*, της Λουίζ Ραν, και *Ντελφίν Γκαί* (ποιήτρια που εμπύχωσε φιλανθρωπικές δραστηριότητες υπέρ των Ελλήνων), του Λουί Ερσάν. Οι προσωπογραφίες των Ελλήνων εικονίζονται συνήθως άγνωστους αγωνιστές, όπως ο *Νεαρός Έλληνας*, η *Ελληνίδα που αναμένει την έκβαση*

Συνέχεια στην 28η σελίδα

«Ιωάννης Κωλέττης, πρόεδρος του υπουργικού συμβουλίου στην Αθήνα» (1774–1847). Προσωπογραφία που φιλοτέχνησε ο Ντομνίκ Παπετί (1815–1849), όταν επισκέφθηκε την Ελλάδα (1846), για να πραγματοποιήσει μια σειρά προσωπογραφιών της βασιλικής οικογένειας και των κυριότερων αξιωματούχων και προσωπικοτήτων της Αυλής, με στόχο τη δημιουργία ενός έργου που θα μνημόνευε το προηγηθέν πέρασμα του δούκα του Montpensier από την Αθήνα (Εθνικό Μουσείο των Ανακτόρων, Βερσαλλίες).

«Μοχάμετ Αλι, αντιβασιλέας της Αιγύπτου» (1769–1849). Το πορτρέτο φιλοτέχνησε το 1840 ο Λουί – Σαρλ – Ογκίστ Κουντέ (1789–1873), για τις Βερσαλλίες, κατόπιν παραγγελίας (ελαιογραφία, Εθνικό Μουσείο Ανακτόρων, Βερσαλλίες).

«Η πτώση του Μεσολογγίου». Ημιτελές έργο του Πιερ Ρος Βινιερόν (1789–1872), φιλοτεχνημένο το 1827, ένα χρόνο μετά την κατάκτηση της πόλης, και όταν το τραγικό γεγονός, που σχολιάστηκε εκτενώς από τον Τύπο της εποχής, ήταν ακόμη νωπό στις μνήμες. Πρόκειται μάλλον για μια αλληγορία του αφιερωμένου στον Θεό αγώνα των Ελλήνων για ελευθερία, παρά για την καταγραφή του συγκεκριμένου γεγονότος που αναφέρεται στον τίτλο (Μουσείο Salies, Bagnères – de – Bigorre).

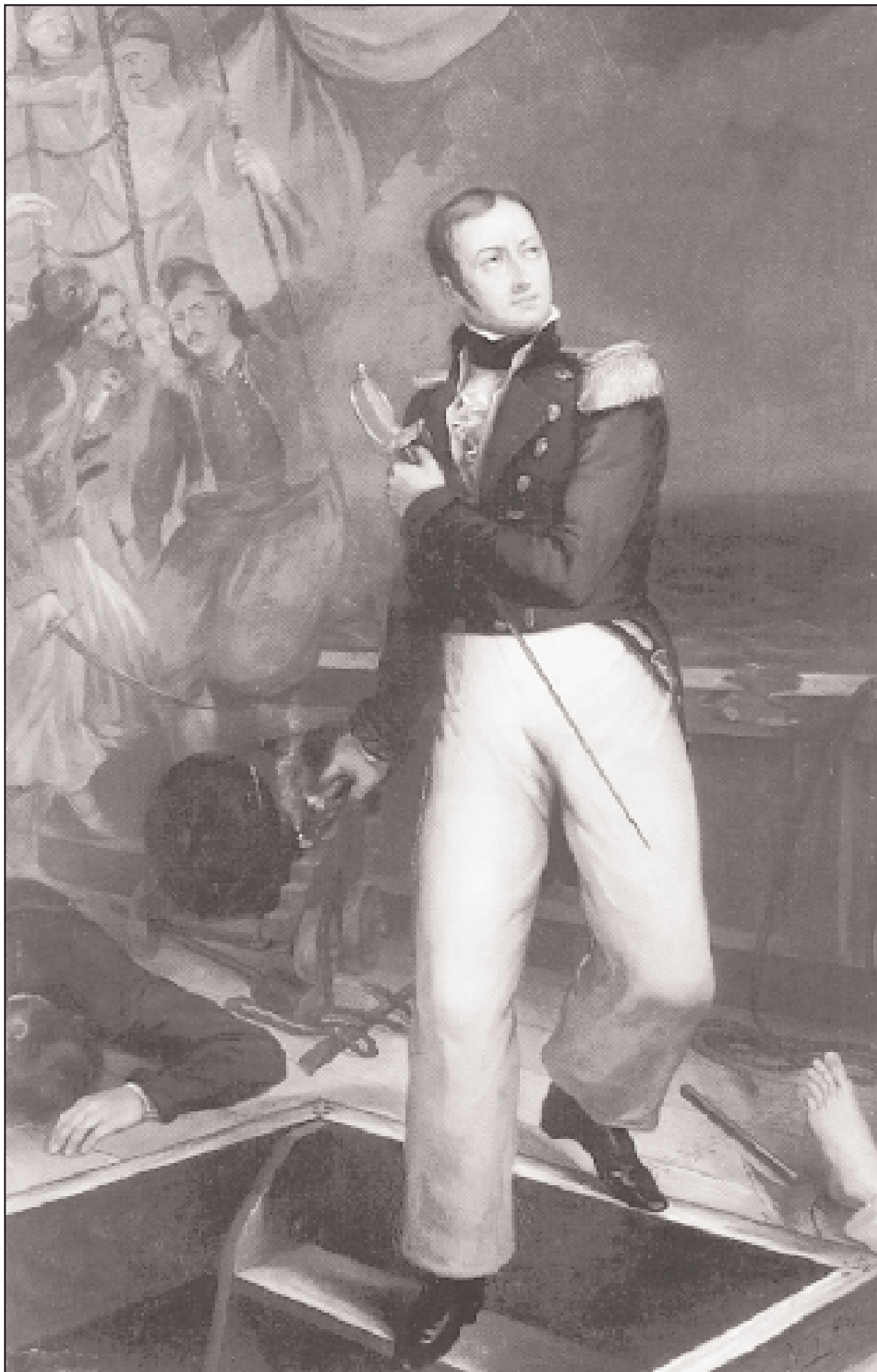
«Ο θάνατος του νεαρού διακόνου από τη Μεσσηνία». Ο Βενσέν Νικολά Ραβερά (1801–1865) εμπνεύστηκε αυτό το έργο από ένα ποίημα του Καζιμίρ Ντε-λαβίν. Ο τελευταίος άντλησε το θέμα του από το βιβλίο «Ταξίδι στην Ελλάδα», όπου ο συγγραφέας του Φρανσουά Πουκεβίλ αφηγείται τον θάνατο ενός νεαρού ορθόδοξου ιερέα, που χτυπήθηκε θανάσιμα κάτω από ένα τουρκικό κάστρο, ενώ τραγουδούσε μέσα σε μια βάρκα τα μαρτύρια της σκλαβωμένης πατρίδας του (Μουσείο de l' Hôtel Sandelin, Saint – Omer).

«Η ναυμαχία του Ναυαρίνου». Οι Γάλλοι ζωγράφοι της εξεταζόμενης περιόδου δεν φιλοτέχνησαν τα έργα τους με μόνο οδηγό τη φαντασία, αλλά και τη γνώση συγκεκριμένων ιστορικών γεγονότων. Απόδειξη η σύνθεση αυτή του Λουί Αμπρουάζ Γκαρνερρέ (1783–1857), όπου είναι αναγνωρίσιμα όλα τα πλοία των συμμαχικών στόλων Γαλλίας, Αγγλίας και Ρωσίας που καταναυμάχησαν στον κόλπο του Ναυαρίνου τον ενωμένο τουρκο–αιγυπτιακό στόλο (Εθνικό Μουσείο των Ανακτόρων, Βερσαλλίες).

«Οι Σουλιώτισσες». Έργο του Αρί Σεφέρ (1795–1858) εμπνευσμένο από τον τραγικό θάνατο των γυναικών που προτίμησαν να πέσουν με τα παιδιά τους στον γκρεμό και όχι στα χέρια των Τούρκων, όταν ο Αλή πασάς των Ιωαννίνων πολιορκήσε τον Δεκέμβριο του 1803 το Σούλι και κατέσφαξε τους κατοίκους του (Μουσείο Dordrecht).

«Ο θάνατος του Μπισόν». Ο Γάλλος υποπλοίαρχος Ιπολίτ Μπισόν, με το φιλί στο χέρι, σε πίνακα της Λουίζ Ραν (1805-1884). Στις 5 Νοεμβρίου 1827, ο Μπισόν πέθανε με ηρωικό τρόπο ανατινάζοντας το πλοίο «Παναγιώτης», του οποίου ήταν κυβερνήτης, όταν τραυματίστηκε και έχασε τον έλεγχο της κατάστασης, ύστερα από επίθεση Ελλήνων ληστών (ελαιογραφία, Εθνικό Μουσείο των Ανακτόρων, Βερσαλλίες).

Συνέχεια από την 24η σελίδα

της μάχης, ή ο Έλληνας στρατιώτης, έργα αντιστοίχως των Ντεκέν, Λανσάκ, Σερίρ. Ο πίνακας Ιωάννης Κωλέττης του Ντομνίκ Παπετί αποτελεί

εξαιρεση διότι ήταν ένα από τα έργα που παρήγγειλε ο Λουδοβίκος-Φίλιππος για το ιστορικό μουσείο των Βερσαλλιών, όπως άλλωστε και οι πίνακες Μωχάμετ Αλι του Κουντέ και

Μωχάμετ Β΄ του Σλέσινγκερ.

Τα θέματα που παρουσιάζονται δεν φιλοτεχνήθηκαν με μόνο οδηγό τη φαντασία, αλλά και τη γνώση συγκεκριμένων ιστορικών γεγονότων.

Ετσι, η *Εφημερίδα των Καλλιτεχνών* αποκαλύπτει κάτω από ποιες συνθήκες συνέλαβε ο Γκαρνερέ τη *Ναυμαχία του Ναυαρίνου*, υπό το βλέμμα μάλιστα του ναυάρχου Ντε Ρινί. Σκηνές όπως η *Αναχώρηση... ο Ορκος... ο Αγώνας...* αποδίδουν το συλλογικό δυναμισμό (στις *Σουλιώτισσες* του Αρί Σεφέρ) ή την απελπισία του μοναχικού αγωνιστή στα έργα των Λανσάκ και Ντεκέν.

Πρόκειται για πολύ σοφά μελετημένες συνθέσεις: ο Βινιερόν στην *Πτώση του Μεσολογγίου* έχει υπόψη του την *Αρπαγή των Σαβίνων* του Νταβίντ, ενώ ο Ντελακρουά παραβλέπει την ακρίβεια στις λεπτομέρειες για να μιλήσει μια γλώσσα που ενεργοποιεί την αισθητική συγκίνηση και επιλέγει την εσωτερικότητα, στην Ελλάδα. Το φόντο των συνθέσεων παρουσιάζει πράγματι ποικιλία, με την εντύπωση που προκαλείται από τα φλεγόμενα ερείπια του Μεσολογγίου που έχουν σοφά τοποθετησει στο βάθος ο Μπονφόν και ο Ντελακρουά.

Τα τοπία αυτά είναι ορισμένες φορές συμβατικά, όταν χρησιμοποιούνται ως φόντο για σκηνές καθημερινής ζωής, όπως εκείνη που απεικονίζει ο Μπονιρότ, μπροστά από την Ακρόπολη. Προτείνουν, όμως, μια νέα προσέγγιση της φύσης: στο έργο του Φραγκονάρ *Λεωνίδα* τα ογκώδη βουνά μοιάζουν με τάφο - η ηρωική θυσία του Λεωνίδα στις Θερμοπύλες γίνεται το κατ' εξοχήν σύμβολο της αντίστασης στον Τούρκο δυνάστη.

Ο γαλλικός φιλελληνισμός, θεμελιωμένος στο συναίσθημα και σε μια στέρεη κλασική παιδεία ποικιλόμορφος στις διάφορες φιλανθρωπικές ή πολιτικές του εκδηλώσεις, δεν οδήγησε στη δημιουργία ενός ενιαίου καλλιτεχνικού ύφους. Χρησιμοποίησε μια ζωγραφική σύγχρονη, στρατευμένη, άλλοτε λυρική, άλλοτε πιστή στην πραγματικότητα, με ποικίλες εκφάνσεις. Αν, τελικά, η ζωγραφική αυτή συγκριθεί με τη ζωγραφική των Αγγλων -πολύ φιλολογική και επηρεασμένη από τον λόρδο Μπάιρον-, των Γερμανών της οθωνικής περιόδου, ή των Ιταλών -στρατευμένων επίσης στην ελληνική υπόθεση- γίνεται αντιληπτό ότι ο φιλελληνισμός των Γάλλων καλλιτεχνών είναι πρόωρος και συνάμα ώριμος, και παρ' όλο που η ελληνική αυτή μόδα παρατάθηκε μέχρι τη δεκαετία του 1850, τότε δεν γινόταν πλέον λόγος στη Γαλλία για φιλελληνισμό -όπως στην Ιταλία και τη Γερμανία- αλλά για εξωτισμό ή οριενταλισμό.

Σημείωση «Επτά Ημερών»

Το κείμενο αυτό είναι συντομευμένη ανασύνθεση από την εισαγωγή του καταλόγου της έκθεσης «Η Ελληνική Επανάσταση. Ο Ντελακρουά και οι Γάλλοι ζωγράφοι», εισαγωγή την οποία υπογράφηκε η *Claire Constans*, ανώτερη επιμελήτρια του Εθνικού μουσείου των Ανακτόρων των Βερσαλλιών και τον Τριανόν, η *Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα*, καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης-διευθύντρια Εθνικής Πινακοθήκης, ο *Francis Ribemont*, διευθυντής του Μουσείου Καλών Τεχνών του Μπορντό και η *Arlette Serullaz*, γενική επιμελήτρια του Τμήματος Σχεδίων του Μουσείου Λούβρου - υπεύθυνη του Εθνικού Μουσείου Ντελακρουά.

«Λεωνίδας». Στον πίνακα αυτό του Αλεξάντρ-Εβαρίστ Φραγκονάρ (1780-1850), ο Έλληνας πολεμιστής ακονίζει τα όπλα του στον τάφο του Σπαρτιάτη ήρωα, πάνω στον οποίο έχει ακουμπήσει το κοιμισμένο παιδί του (ελαιογραφία, Μουσείο Καλών Τεχνών, Σενς).

Φιλελληνικά αντικείμενα

Διακοσμημένα με ελληνικά θέματα μαρτυρούν
την απήχηση του Φιλελληνισμού στη Γαλλία

Ο Μάρκος Μπότσαρης στο στρατόπεδο των Τούρκων. Πιάτο βιοτεχνίας Montebreau. Πολύχρωμη φαγεντιανή, 1826-1833 (συλλογή Α. Αμαντρί).

Της Αγγελικής Αμαντρί

Μέλος της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας

ΜΕ ΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ έκθεση, στην Πινακοθήκη Αθηνών, βλέπει κανείς ποια υπήρξε η απήχηση του Ελληνικού Αγώνα στους Γάλλους ζωγράφους. Λιγότερα όμως γνωστά είναι τα αντικείμενα της καθημερινής ζωής που κυκλοφόρησαν στη Γαλλία εκείνα τα χρόνια, με μορφές ηρώων του '21, με παραστάσεις σκηνών του Αγώνα, οι περισσότερες εμπνευσμένες από τους πίνακες και τις λιθογραφίες της εποχής.

Πρώτος ο Γάλλος φιέλληνας René Puaux εξέθεσε το 1935 στο Παρίσι τη φιλελληνική του συλλογή, με πίνακες, λιθογραφίες, έγγραφα, αντικείμενα. Η συλλογή δωρισμένη το 1938 μετά τον πρόωρο θάνατό του και έπειτα από αρκετές περιπέτειες, βρίσκεται εκτεθειμένη από το 1994 στο κάστρο της Πύλου, που υπήρξε κατά την επανάσταση στρατώνας του Μαιζώνος.

Σε ολόκληρη τη Γαλλία και ιδιαίτερα σε μερικές σημαντικές πόλεις,

Βεντάλια διακοσμημένη με φιλελληνικά θέματα. Παρίσι, περίπου 1835, (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Βάζο πορσελάνης, με θέμα παρμένο από λιθογραφία του Loeillot. Παρίσι, περίπου 1830, (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

στη Μασσαλία απ' όπου έφευγαν καράβια φορτωμένα με τρόφιμα και πολεμοφόδια για την Ελλάδα, στη Λυών, στη Ντιζόν, στο Στρασβούργο, στην Τουλούζη και ακόμη σε μικρά χωριά, χάρη στην πρωτοβουλία φιλελλήνων είχαν οργανωθεί έρανοι, θεατρικά έργα, πώληση έργων τέχνης και συναυλίες υπέρ των Ελλήνων.

Η συναυλία των Βωξαλλίων στο Παρίσι, στις 28 Απριλίου 1826, είχε χαρακτηριστεί ως το κοσμιότερο γεγονός της εποχής, όχι μόνο από όλες τις εφημερίδες, αλλά και από τον Στεντάλ. Εκτός από τη μουσική του Ροσίνι, ακούστηκε «*Le Chant Grec*», μια από τις 80 παρτιτούρες με ελληνικά θέματα που κυκλοφόρησαν στην Γαλλία από το 1821 έως το 1830. Δύο αναμνηστικές βεντάλιες της συναυλίας σώζονται στο Μουσείο Μπενάκη. Άλλες βεντάλιες, όπως αυτή του Ιστορικού Μουσείου, στολίζονται με παλικάρια και κοπέλες με ελληνικές ενδυμασίες. Σε δύο μικρές πόλεις κοντά στο Παρίσι, στο Σουαζύ και στο Μοντερό, υπήρχαν από τον 18ο αιώνα φημισμένα εργοστάσια φαγεντιανής. Από το 1825 έως το 1830 κυκλοφόρησαν διαδοχικά φιλελληνικές σειρές από δώδεκα πιάτα φαγητού με διαφορετικά θέματα, καθώς και μερικά σκεύη, σε χρώματα ασπρόμαυρα, κίτρινα, πολύχρωμα, με μεγάλη ποικιλία, στα πλαίσια. Ακολούθησε, στην Τουλούζη, το εργοστάσιο «Fouque et Arnoux»¹.

Λιθογραφίες

Τα περισσότερα θέματα έχουν αντιγραφεί από λιθογραφίες του Karl Loeillot (1824-25), μερικές εμπνευσμένες από τα δημοτικά μας τραγούδια, «ο θάνατος του Έλληνα», «Ο λαβωμένος Έλληνας» και άλλες από γεγονότα: «Κατάληψη τουρκικού πλοίου από Έλληνες», «Αλωση τουρκικού φρούριου από Έλληνες»...

Οι λιθογραφίες πρέπει να ήταν γνωστές στον καλλιτεχνικό κόσμο. Με τη σειρά τους, ζωγράφοι σε μικρά εργαστήρια κεραμικής τις αντέγραψαν με έντονα χρώματα επάνω σε βάζα (αμφορείς ή κρατήρες), σε πιάτα, σερβίτσια τσαγιού ή καφέ, σε κουτιά πορσελάνης.

Το σπάνιο βάζο του ιστορικού Μουσείου φέρει ζωγραφισμένη την ίδια σκηνή με ένα πιάτο της σειράς του Σουαζύ: του Έλληνα στρατιώτη που αρπάζει το λάβαρο του εχθρού.

Σε ένα περίφημο εργαστήριο κεραμικής στο Παρίσι διέπρεψε από το 1830 ο Jacob Petit. Μέσα στην πλούσια παραγωγή του, δημιούργησε μια σειρά από αγαλματίδια (εσωτερικά κούφια), ζευγάρια Ελλήνων, μικρά ή μεγάλα, επίχρυσα ή με φανταχτερά χρώματα που χρησιμοποιήθηκαν για λικέρ. Ξεχωρίζουν με τον πλούσιο διάκοσμό τους και μερικά φέρουν στη βάση τα αρχικά J.P.

Ρολόγια

Το περίφημο ταξιδιωτικό βιβλίο του Louis Dupre «*Voyage a Athenes et Constantinople*», 1819), με την πιστή εικονογράφηση των αγωνιστών

Ρολόι μπρούντζινο με παράσταση του Κ. Κανάρη. Παρίσι, περίπου 1835, (Αθήνα, ιδιωτική συλλογή).

Παραπέτασμα τζακιού. Η παράσταση εμπνέεται από τον πίνακα του Οράς Βερνέ «Η ήττα». Παρίσι, περίπου 1830, (Αθήνα, ιδιωτική συλλογή).

του '21 υπήρξε η πηγή έμπνευσης για τον Jacob Petit καθώς και για άγνωστους τεχνίτες του ορειχάλκου που κατόρθωσαν σε σύντομο χρονικό διάστημα να στήσουν σε μπρού-

ντζινα επίχρυσα ρολόγια παλικάρια που ορθώνουν σημαίες, που κυριεύουν κάστρα, που μάχονται, έφιππους πολεμιστές που σώζουν γυναίκες και παιδιά ή τον Υδραίο Τσαμαδό ακου-

μπισμένο σε μίαν άγκυρα, κ.ά. Πηγή για τους ίδιους τεχνίτες, υπήρξαν οι λιθογραφίες ρολογιών του 1830-1840 (Εθνική Βιβλιοθήκη Παρισίων) που απεικονίζουν τον Σουλιώτη, τον Κανάρη στο μπουρλότο του, τον Κανάρη στο μπουρλότο του, τον Κανάρη ή τον λорδο Μπάιρον στην αγκαλιά της Ελλάδας. Αλλά, από πορσελάνη συμπληρώνουν αυτήν την ενότητα, η οποία συμπεριλαμβάνει περισσότερα από εξήντα διαφορετικά ρολόγια, σε διάφορα μεγέθη. Κηροπήγια με μορφές Ελλήνων, συνόδευαν τα επίχρυσα ρολόγια επάνω στο τζάκι.

Μπροστά, σε αυτό, παραπετάσματα κεντημένα με ψιλή βελονιά, καθώς και μαξιλάρια αντιγράφηκαν από πίνακες του 1826, όπως τον «νεαρό Έλληνα που υπερασπίζεται τον πατέρα του», του Ary Scheffer, και την «Ηττα» του Horac Vernef δύο πίνακες του Μουσείου Μπενάκη.

Σταμπωτά υφάσματα επιπλώσεων, αντιγράφουν λιθογραφίες του Loeillot (Μουσείο Μπενάκη), τον θάνατο του Μάρκου Μπότσαρη του Langlois (σελ. Raunt, Πύλος) και επεισόδια της ζωής του Κανάρη και της Μπουμπουλίνας (Ιστορικό Μουσείο).

Ξύλινα κουτιά για καπνό, με σκαλισμένη ή ζωγραφισμένη τη ναυμαχία του Ναυαρίνου, τα πορτρέτα του Κανάρη, του Τζαβέλα ή του Στάικου, αντίγραφα από τις γνωστές λιθογραφίες του Boggi, αποτελούν μίαν άλλη ενότητα. Αλλά κουτιά, πιο εύθραυστα, από χαρτόνι για κουφέτα έχουν ζωγραφισμένα στο γυάλινο σκέπασμά τους, ίδιες σκηνές με τα πιάτα. Οι μορφές του Τζαβέλα και του Κανάρη αντιγράφονται επίσης στα εργαστήρια κεραμικής σε μικρά μελανοδοχεία πορσελάνης.

Ξεφυγοντας από τα αντικείμενα, πηγαίνουμε στην Αλσατία, στο μικρό χωριό Ριξχάιμ, όπου στο εργοστάσιο χαρτών επενδύσεων τοίχων του Zuber που υπήρξε πρόεδρος του φιλελληνικού κοιμητηρίου, της Μυλούζ, τυπώθηκε στο χέρι το 1828, ένα πανοραμικό χαρτί ταπετσαρίας τοίχου, μήκους 15 μέτρων με τίτλο «*Απόψεις της σύγχρονης Ελλάδας ή οι Αγώνες των Ελλήνων*», ζωγραφισμένο από τον Jean - Julien Deltil. Πολύ σύντομα, στην επανέκδοση του Μουσείου Μπενάκη, θα το θαυμάσουμε στην αρχική του μορφή, μετά μια τέλεια συντήρηση. Είναι ένα από τα τέσσερα αντίτυπα που γνωρίζουμε: Η Ακρόπολη με την έξοδο του Φαβιέρου, ο Καραϊσκάκης, ο Κανάρης, θα ορθώνονται σε ένα ελληνικό τοπίο με θάλασσα, βουνά και γαλάζιο ουρανό.

Μέσα στο μεγάλο κύμα του φιλελληνικού ενθουσιασμού, τα βιομηχανικά αντικείμενα κρατούν μια θέση ταπεινή, αλλά καθόλου αμελητέα και παραμένουν μια ζωντανή έκφραση της συμπάθειας και της συμπαραστάσης του γαλλικού λαού προς τους Έλληνες στον αγώνα τους για την ελευθερία.

Σημείωση:

1. Α. Αμαντιό, «Η Ελληνική Επανάσταση σε γαλλικά κεραμικά τον 19ου αιώνα», *Ναύπλο*, 1982.